

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Інноваційні технології в перекладі художніх англомовних текстів

Допущено до захисту « ___ » _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ___ канд. філол. наук, доцент. Баранова С.В.

Виконав:
студ. групи ПР.м-31
Зацаринний Максим Вадимович

Науковий керівник:
канд. філол. наук, проф.
Кобякова Ірина Карпівна

Суми – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.....	8
1.1 Основні характеристики художнього твору, об'єкти його композиції та поетичне мовлення.....	8
1.2 Культура, як соціальне явлення, та її роль та проблематика в літературних текстах.....	11
РОЗДІЛ 2.....	17
2.1 Роль штучного інтелекта та комп'ютерних автоматизованих програм-перекладачів у сучасному перекладі.....	17
2.2 Аналіз використання інноваційних технологій у перекладі англійської літератури.....	23
РОЗДІЛ 3.....	55
3.1 Методичні підходи до навчання перекладу з використанням технологій.....	55
3.2 Комплекс вправ для використання машинного перекладу та інтернет-словників при роботі з художніми текстами.....	58
ВИСНОВКИ.....	61
SUMMARY.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МП - мова перекладу

МО - мова оригіналу

САТ - комп'ютерний переклад / автоматизований переклад.

МАТ машинний переклад

МТ - машинний переклад

ВСТУП

У сучасну епоху глобалізації та бурхливого розвитку інформаційних технологій переклад художніх текстів стає не лише актуальним, але й складним завданням, яке потребує високої кваліфікації перекладачів та вміння використовувати інноваційні технології. Кожен день у світі з'являється величезна кількість нових творів, і перекладати їх на інші мови означає надавати доступ до культурної спадщини, різноманітних ідей і концепцій. Таким чином, роль перекладача набуває нового значення, а якість перекладу стає визначальним фактором успіху твору на міжнародній арені.

Серед багатьох підходів до перекладу одним із найбільш значущих напрямків є впровадження сучасних технологій. Інноваційні технології, як онлайн-словники, електронні довідники, енциклопедії істотно змінюють підходи до перекладу та розширюють можливості перекладачів. Технології не тільки спрощують процес пошуку інформації та уточнення значень слів, а й впливають на якість перекладу, що робить їх важливими інструментами в арсеналі сучасних фахівців. Із зростанням доступності та різноманітності онлайн-ресурсів перекладачі стикаються з необхідністю використовувати ці інструменти у своїй роботі. Онлайн-словники та довідники забезпечують миттєвий доступ до визначень, синонімів і контекстуальних прикладів, що дозволяє перекладачам швидше знаходити необхідну інформацію та покращувати якість своїх перекладів. Проте зі збільшенням обсягу доступної інформації також виникає потреба у критичному розумінні цих ресурсів та їх застосовності до конкретних завдань перекладу. Засоби автоматизованого перекладу (CAT-tools) і платформи для спільної роботи, значно спрощують і прискорюють процес перекладу. Однак, незважаючи на всі переваги, використання цих технологій також породжує нові виклики, які вимагають від перекладачів вміння не лише працювати з програмним забезпеченням, а й зберігати літературні та культурні особливості тексту. Сучасні технології не тільки полегшують роботу перекладачів, а й змінюють сам процес перекладу.

Автоматизований переклад, наприклад, дозволяє швидко отримувати текстові версії різними мовами, але часто не в змозі передати емоційне забарвлення, контекстні нюанси та авторський стиль. Це підкреслює важливість ролі людини в процесі перекладу. Перекладач, як носій мови та культурного контексту, повинен уміти правильно інтерпретувати зміст, адаптуючи його до особливостей цільової аудиторії.

Актуальність даної теми визначається високою швидкістю зміни технологій, а також збільшенням обсягу перекладних художніх текстів. В умовах постійно зростаючої конкуренції на ринку перекладацьких послуг професіонали повинні володіти необхідними знаннями про нові інструменти та методи, щоб успішно адаптуватися до мінливих умов праці. Важливо, щоб майбутні перекладачі не тільки знали мови, а й мали уявлення про технологічне забезпечення процесу перекладу.

Метою дослідження є аналіз інноваційних технологій, які використовуються при перекладі англомовних художніх текстів, а також виявлення їх впливу на якість та ефективність перекладу.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні **завдання**:

1. Вивчити основні етапи сучасного перекладацького процесу та визначити роль технології на кожному з них.
2. Вивчити вплив інноваційних технологій на якість перекладу, зокрема на передачу художнього стилю та емоційного забарвлення тексту.
3. Визначити необхідні компетенції перекладача для успішного застосування інноваційних технологій у роботі.
4. Проаналізувати приклади використання технологій у практиці перекладу художніх текстів.

Об'єктом дослідження є сучасні технології, які використовуються при перекладі художньої літератури.

Предметом дослідження є компетенції та навички, необхідні перекладачу для успішної роботи з цими засобами.

Матеріалом дослідження послужили збірка оповідань Говарда Лавкрафта “The Call of Cthulhu and Other Weird Stories” та роман Патріка Ротфусса “The Name of the Wind”, та переклади романів українською «Поклик Ктулху», перекладач А. Яремчука та «Ім'я вітру», перекладач М. Пухлій.

Методи дослідження включають аналіз, порівняння та спостереження, що дозволяє виділити основні етапи процесу перекладу та оцінити ефективність використання різних програм і технологій. Також буде проведено контент-аналіз творів для виявлення особливостей їх перекладу з урахуванням використання інноваційних технологій.

Практичне значення даного дослідження полягає в можливості застосування отриманих результатів у навчальному процесі та підготовці майбутніх спеціалістів у галузі перекладу. Ця робота може стати основою для більш поглибленого вивчення питань, пов'язаних із впровадженням технологій у перекладі, а також формування методичних рекомендацій для перекладачів і викладачів.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації знань про сучасний переклад художньої літератури з акцентом на використання технологій. Дослідження поглибить розуміння ролі перекладача в контексті цифровізації та глобалізації, а також допоможе визначити нові підходи та методи, які сприяють покращенню якості перекладів.

Апробація роботи: основні теоретичні та методологічні положення, викладені у роботі на тему, суголосну з назвою кваліфікаційної роботи, обговорювалися на I Міжнародній науково-практичній конференції «Наука в сучасному світі: Інновації та виклики» 27 вересня 2024 року, а також у роботі «Адаптація та реінтерпретація в художньому перекладі». Перекладацькі інновації, яка обговорювалась на XIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції 24 листопада 2023 року.

Таким чином, дане дослідження покликане не лише розкрити можливості та труднощі, пов'язані з використанням інноваційних технологій у перекладі

художньої літератури, а й підготувати майбутніх спеціалістів до ефективної та якісної роботи в цій галузі, що динамічно розвивається.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів, резюме, списків використаних, довідкових та ілюстративних джерел обсягом 77 сторінок. В першому розділі розглядаються теоретико-методологічні аспекти перекладацької діяльності, унікальну специфіку художніх текстів, а також основні технологічні інструменти перекладача. У другому розділі проаналізовано на прикладах художньої прози та її відповідних перекладах, яку роль можуть грати інтернет-посібники та штучний інтелект. У третьому розділі наведено методико-педагогічні принципи викладання художнього перекладу й розроблено комплекс вправ для використання в навчальному процесі з безпосереднім користуванням сучасних технологій.

РОЗДІЛ 1

1.1 Основні характеристики художнього тексту та їх вплив на переклад

Художній текст — це комунікативна, структурно-змістова єдність, яка виявляється в його композиції. Текст розуміється як словесна реалізація суті твору, як мовне втілення його змісту, він має здатність концентрувати величезну кількість інформації на невеликій площі. Особливість художнього тексту полягає у високимому ступені національно-культурної та тимчасової обумовленості [1, с. 26]. Сприйняття залежить від знань, психологічних станів реципієнта, від характеру повідомлення та обставин його отримання.

Композиція художнього тексту – це структура твору, що визначає його цілісність, завершеність і єдність. Композицію тексту зумовлюють авторські задуми, жанр, зміст літературного твору [2, с. 21]. Об'єктами композиції є:

1. Архітектоніка (зовнішня композиція тексту) — поділ тексту на глави, абзаци тощо, їх послідовність і взаємозв'язок;
2. Система образів персонажів;
3. Зміна точок зору в структурі тексту;
4. Система представлених у тексті деталей (композиція деталей);
5. Співвідношення між собою та з іншими компонентами тексту його позасюжетних елементів [2, с. 23].

Аналіз композиції художнього тексту передбачає аналіз динамічно розгорнутого змісту, який виявляється у зміні й чергуванні різних форм і типів мовлення, синтезованих в образі автора і створюючих складну, але цілісну систему виразних мовленнєвих засобів.

Художнє (поетичне) мовлення — мова поетичних і прозових літературних творів, система засобів художнього мислення й естетичного

освоєння дійсності. На відміну від звичайної мови, основною функцією якої є комунікативна, у віршованій мові домінує естетична (поетична) функція. Його реалізація акцентує велику увагу на мовних засобах, щоб вони стали самоцінними виражальними засобами. Загальна образність і художня неповторність літературних творів сприймаються через поетичну мову [3, с. 54]. Особливістю художньої мови є те, що будь-які мовні структури (фонетичні, граматичні та ін.) можуть надаватися в ній значення, стаючи своєрідним матеріалом для конструювання нових естетично значущих мовних об'єктів.

Головним для художнього мовлення є поняття «виразність», тобто здатність художнього твору емоційно, естетично впливати на читача, створювати яскраві образи людей та поетичні картини природи.

Виразність мовлення може досягатися різними способами і засобами: фонетичними, морфологічними, словотвірними, лексичними, синтаксичними. Щоб зробити образ персонажа, особистості, явища, предмета більш виразним, показати своє ставлення до зображуваного, викликати емоційний відгук у читача, автор використовує спеціальні засоби, які узагальнено можна назвати стилістичними прийомами [4, с. 144].

Художні мовленнєві засоби неоднорідні й багатогранні. Вони утворюють систему пластів художнього мовлення. Створюючи художнє мовлення твору, письменник може добирати до словникового складу національної мови слова, які не тільки змальовують життя, а й виражають своїми коренями, суфіксами, префіксами певне емоційне ставлення до нього.

Існує багато класифікацій стилістичних фігур. Можна виділити три групи: з нестандартним зв'язком слів (незвичайний логічний або граматичний зв'язок), з незвичайним взаємним розташуванням частин синтаксичних конструкцій (незвичайне розташування слів у фразі або словосполучень у тексті), з незвичайним інтонаційним складом тексту або окремих його частин [5].

Важливою ознакою художньої мови є велика кількість виражальних засобів, їй властива звукова організація, образність (фігури), композиційна конструктивність [6, с. 116]. Значною особливістю є й те, що тут можуть бути

використані будь-які засоби мови, якщо це необхідно для досягнення художньої мети, яку ставить перед собою автор.

До першого типу О.А. Галич, В.М. Назарець і Є.М. Васильєв виділяють: еліпс (імітація розриву граматичного зв'язку, пропуск слова або ряду слів, у яких зміст легко відновлюється з контексту); алогізм (співвідношення семантично не пов'язаних між собою частин фрази); анаколүф, силлепс, амфіболія, гендіадіс, еналага. До другого типу належать різноманітні види паралелізму (мається на увазі розташування однотипних елементів мови, синтаксичних конструкцій, тем, колізій, образів) та інверсії (навмисна зміна порядку слів у реченні для досягнення певної художньої мети). До третього типу належать різні види синтаксичного повтору (анафора, епіфора), тавтологія, градація, аномінація, полісиндетон і асиндетон [6]. У більшості мов багато слів не тільки називають певні явища життя, а й виражають своїм значенням певне ставлення мовця до цих явищ, нерідко несучи відчутну емоційність. Таке оцінне значення часто несуть і частини слова. Слова морфологічно творяться з коренів, префіксів, суфіксів і у складі слів існують у мові, у словниковому складі. Тому виразність слів, створених складом цих частин, можна назвати лексико-морфологічною виразністю.

Завдання передати подібну композиції, не змінюючи її суть, при тому не перетворивши на чужорідну, далеку та віддалену від читача історію, зовсім не із простих. В. Коптілов визначає такий вид перекладацької діяльності, досить своєрідно, на його думку художній переклад: це «відображення думок і почуттів автора прозового або поетичного першотвору за допомогою іншої мови, перевтілення його образів у матеріал іншої мови» [9, с. 3].

Лексико-фразеологічні засоби — це добірка слів і словосполучень, що мають різне походження й емоційне «звучання»: загальноживані й маложивані, новоутворення, споконвічні й запозичені, як ті, що відповідають нормам літературної мови, так і такі, що відхиляються від них. них (вulgаризми, нецензурна лексика). До лексико-фразеологічних засобів прилягають морфологічні (граматичні) явища мови [10. с. 151]. Ціллю їх

присутності у художньому тексті є особливе стилістичне навантаження, вони виражають: «самобутність мови, її специфічний колорит», «вносять у художнє мовлення струмінє свіжості, надають йому більшої колоритності й естетичної краси, посилюють його пізнавальну вартість, сприяють стислості, пружності опису» [11, с. 5].

Переклад — це процес і результат перетворення тексту з однієї мови на іншу, а саме вираження тих самих особливостей різними мовами. [13, с. 199]. Багатозначність, тобто наявність принаймні двох значень у мовного знака, є невід'ємною властивістю природної мови та мови. Це явище, впливаючи на різні дискурси, створює труднощі для перекладача, і в кожному випадку потрібне рішення, яке відповідає конкретній ситуації. Значення тексту складають слова (характеризуються їх денотативним і конотативним значеннями та стилістичною цитатою), синтаксичне значення речень і висловлювань, надсегментні елементи, лексико-семантичні зв'язки між словами і словосполученнями [14, с. 279-280]. Таким чином, однією з головних труднощів перекладу є те, що сенс тексту не втрачається, а змінюється лише невелика кількість значень його елементів.

Зрештою, можна дійти висновку, що основною складністю перекладу художньої прози є велика кількість виразних засобів і понять, висока емоційна навантаженість та велика кількість стилістичних прийомів. Працюючи з такими текстами, перекладачі повинні бути багатогранними, вміти передавати естетику і манеру автора твору, а також неперевершено володіти художнім стилем.

1.2 Культура, як соціальне явлення, та її роль та проблематика в літературних текстах

Як зазначає Ларсон, «однією з найскладніших проблем, що постають перед перекладачем, є пошук лексичних еквівалентів для об'єктів і подій, які невідомі в цільовій культурі» [18, с. 163]. Оскільки художні тексти

відображають багато мовних особливостей, а також соціальні та культурні аспекти життя людей, художній переклад вважається одним з основних способів міжкультурної комунікації. Він вимагає різних характеристик, на які перекладач повинен звертати увагу, відображаючи всі літературні особливості мови оригіналу. Звукові ефекти, морфофонематичний вибір слів, фігури мови, стиль [19, с. 204-205].

Белхааг узагальнює головні особливості наступним чином:

- 1) експресивність, конотативність і символічність.
- 2) зосередженість як на формі, так і на змісті.
- 3) суб'єктивність.
- 4) допустимість множинних інтерпретацій.
- 5) використання спеціальних засобів для «посилення» комунікативного ефекту.
- б) здатність до відхилення від мовних норм [20, с. 20].

Мова є носієм культури, вона відображає її особливості, і тому в процесі перекладу ми ніколи не можемо заперечувати чи ігнорувати культурний аспект того чи іншого повідомлення. Отже, перекладати мову означає перекладати її культуру, оскільки «культура є сутністю мови і перекладу» [21].

Термін «культура» дуже важко визначити. Згідно з Ньюмарком, культура – це «спосіб життя та його прояви, властиві спільноті, яка використовує певну мову як засіб вираження» [22, с. 94], тим самим визнаючи, що кожна лінгвістична спільнота має свої культурні особливості.

Поняття культури є дуже важливим для розгляду наслідків для ефекта перекладу. Обговорюючи проблеми відповідності в перекладі, Найда надає однакового значення як лінгвістичним, так і культурним відмінностям між мовою оригіналу та мовою перекладу, і робить висновок, що «відмінності між культурами можуть спричинити більш серйозні ускладнення для перекладача, ніж відмінності в структурі мови» [23, с. 130]. Далі вона пояснює, що паралелі в культурі часто забезпечують спільне розуміння, незважаючи на значні

формальні зміни в перекладі. Таким чином, культурні імплікації для перекладу є настільки ж важливими, як і лексичні.

Як зазначає Баснетт, «перекладач повинен працювати з текстом МО таким чином, щоб версія МО відповідала версії МП, намагатися нав'язати систему цінностей культури МО культурі МП – небезпечна справа» [21, с. 23]. Таким чином, при перекладі важливо враховувати не лише лексичний вплив на читача, але й те, як можуть бути сприйняті культурні аспекти, і відповідно до цього приймати перекладацькі рішення.

Звідси випливає, що мова і культура тісно пов'язані між собою, і при перекладі необхідно враховувати обидва аспекти. Саме тому вивчення певної культури є дуже важливою частиною роботи перекладача. Як зазначає Мона Бейкер, «вивчення культури має дуже довгу історію, що охоплює цілий ряд дисциплін, включаючи антропологію, соціологію і, останнім часом, культурологію» [24, с. 11]. Термін «культура» спочатку означав виховання душі або розуму; культура включає поведінку, таку як залицяння або виховання дітей, матеріальні речі, наприклад, інструменти, одяг і житло, інститути і вірування [25]. Таким чином, було запропоновано багато класифікацій таких культурних аспектів. Наслідуючи Найду і застосовуючи концепцію культури до завдань перекладу, Ньюмарк пропонує власну класифікацію іншомовних культурних слів, виділяючи п'ять категорій [22]:

- 1) Екологія (флора, фауна, вітри, клімат...)
- 2) Матеріальна культура (їжа, одяг, будинки, міста, транспорт)
- 3) Соціальна культура
- 4) Організації, звичаї, діяльність, процедури чи концепції (які включають мистецькі, релігійні, політичні та адміністративні підкатегорії)
- 5) Жести та звички.

Кожен літературний твір відображає всі вказані вище культурні аспекти, представляючи суспільство, в якому він був створений.

У процесі перекладу культурні труднощі створюють найсерйозніші проблеми для перекладачів і призводять до найбільш далекоюсяжних

непорозумінь серед читачів [26, с. 123]. Пітер Ньюмак вважає культуру «найбільшою перешкодою для перекладу, принаймні для досягнення точного і гідного перекладу. «Культура сама по собі має свої обмеження при перекладі тексту оригіналу на текст перекладу. Кожне суспільство чи група людей, спираючись на своє історичне минуле, місцеві умови, релігію та специфічну мову, створює власну культуру, яку поважають, виконують і приймають разом з її обмеженнями. Обмеження в перекладі є однією з особливостей культури, не обов'язково нав'язаною ззовні. Поведінка, яка вважається прийнятною, варіюється від регіону до регіону [27, р. 36]. Наразі основною проблемою перекладу є те, що на нього, безумовно, впливають різні культурні норми мови оригіналу та мови перекладу.

Відповідальність перекладача полягає у виборі норм, які мають перевагу над іншими. Перекладач сам вирішує, чи брати до уваги культурні норми МО, МП або їх поєднання.

Перекладацькі стратегії зазвичай визначаються як процедури, які ведуть до оптимального вирішення перекладацької проблеми. Насправді існує багато процедур і прийомів, запропонованих різними вченими, зокрема Найдом, Ньюмарком та іншими. Однак необхідно проаналізувати, які з них є найефективнішими.

Ньюмарк пропонує два протилежні методи: перенесення та компонентний аналіз [22, с. 96]. Як зазначає Ньюмарк, переклад додає «місцевого колориту», зберігаючи при цьому культурні назви та концепції. Хоча він наголошує на культурі, яка є значущою для відданих читачів, він стверджує, що цей метод може створити проблеми для широкої читацької аудиторії та обмежити розуміння деяких аспектів. Важливість процесу перекладу в комунікації спонукає Ньюмарка запропонувати компонентний аналіз, який він описує як «найточнішу процедуру перекладу, що виключає культуру і наголошує на повідомленні» [22, с. 96]. Визначення формальної та динамічної еквівалентності, надані Найдом, також можуть бути застосовані при розгляді культурних наслідків перекладу [23, с. 129].

Згідно з Найдом, «блискучий переклад» – це, по суті, формальна еквівалентність, при якій форма і зміст відтворюються якомога точніше, а читач МП здатен «зрозуміти якомога більше звичаїв, способів мислення і засобів вираження контексту МО» [23, с. 129]. На противагу цій ідеї, динамічна еквівалентність «намагається зіставити рецептора з моделями поведінки, що відповідають контексту його власної культури», не наполягаючи на тому, щоб він «розумів культурні патерни контексту вихідної мови». Необхідно відтворювати форму і зміст оригіналу настільки буквально і змістовно, наскільки це можливо, і робити якомога ближче наближення. Необхідно ідентифікувати себе з людиною в МО, зрозуміти її звичаї, спосіб мислення, засоби вираження.

Гарний переклад повинен виконувати ту саму функцію в мові перекладу, тобто мати той ефект, який був у мові оригіналу. Але Найда також звертає увагу на потреби читача, зазначаючи, що переклад повинен характеризуватися «природністю вираження» в перекладі і що він повинен співвідноситися з культурою «рецептора». З цієї причини вважають, що він входить до табору тих, хто виступає за «доместикацію» у перекладі.

Також для ефективної передачі культурних слів і понять були створені інші принципи: заміна, заміна, генералізація, експлікація, розширення, опис, скорочення, конденсація, опущення, компенсація, які застосовуються в залежності від перекладацької ситуації.

На думку Найди, переклад повинен мати сенс і передавати дух і манеру оригіналу, бути чутливим до стилю оригіналу і мати такий самий вплив на приймаючу аудиторію, який оригінал мав на свою аудиторію [23, с. 134]. Рішення, на його думку, полягає у своєрідній динамічній еквівалентності, яка врівноважує обидві проблеми.

Він також зазначає, що «оскільки немає двох однакових мов ні в значеннях, що надаються відповідним символам, ні в способах, якими подібні символи організовані у фразах і реченнях, цілком логічно, що не може бути абсолютної відповідності між мовами... не може бути абсолютно точного

перекладу... ефект може бути досить близьким до оригіналу, не будучи ідентичним в деталях» [23, с. 126]. Тому процес перекладу повинен передбачати певний ступінь інтерпретації з боку перекладача. Як описує Найд, повідомлення мовою-реципієнтом повинно якомога точніше відповідати різним елементам МО; для визначення точності та відповідності необхідне постійне порівняння. На противагу цьому, Венуті зазначає, що «переклад – це процес, який передбачає пошук подібностей між мовою та культурою, але він робить це тому, що постійно стикається з розбіжностями. Він ніколи не може і не повинен прагнути до повного усунення цих відмінностей. Перекладений текст має бути місцем, де постає інша культура, де читач отримує уявлення про культурного іншого та його опір. Перекладацька стратегія, заснована на естетиці розриву, може найкраще зберегти цю різницю, цю інакшість, нагадуючи читачеві про здобутки і втрати в процесі перекладу і про нездоланні прірви між культурами» [28, с. 305].

Попри те, що еквівалентність має бути максимально орієнтованою на оригінал, вона водночас повинна відповідати мові та культурі реципієнта і бути зрозумілою для сприйняття. Найда детально описує методи, якими повинен користуватися перекладач, щоб досягти максимального наближення до оригіналу, включаючи використання виносок для пояснення культурних відмінностей, коли близький відповідник не може бути знайдений. Це те, що вище було названо глосуванням. Він також говорить про труднощі перекладу емоційного змісту оригіналу та необхідність передати сарказм, іронію, химерність та емоційні елементи значення оригіналу [23, с. 139-140]. Теорії Найди ґрунтуються на трансцендентальній концепції людства як сутності, незмінної в часі та просторі, оскільки «те, що об'єднує людство, більше, ніж те, що його розділяє, так що навіть у випадку дуже різних мов і культур існує основа для комунікації» [23, с. 24].

При роботі з літературним перекладом культурні особливості відіграють значну роль, оскільки перекладачеві потрібно знайти ту тонку грань, яка дозволяє не надто віддаляти реципієнта від оригінального твору, але водночас

не створювати абсолютно чужорідний образ, який зовсім не відповідає концепціям і культурним референціям, закладеним в оригінальному тексті. Таким чином, не дуже вірно відповідати повністю стратегію доместикації, але й зовсім від неї відмовитись теж не є правильним рішенням. Крім того, для правильного передавання культурних систем з однієї мови в іншу, треба також й розуміти чужорідну систему цінностей та вміло підбирати до мови перекладу.

РОЗДІЛ 2

2.1 Роль штучного інтелекта та комп'ютерних автоматизованих програм-перекладачів у сучасному перекладі

Переклад традиційно виконує основну функцію в процесі міжкультурної комунікації, дозволяючи долати труднощі в накопиченні корисної та необхідної інформації. Існує багато електронних інструментів, спрямованих на прискорення та полегшення роботи перекладача. До них належать: електронні словники (багатомовні, двомовні, одномовні тлумачні), доступні в онлайн-овому або офлайн-овому режимах; системи автоматичного машинного перекладу; програми автоматичного редагування тексту; електронні бібліотеки; електронні енциклопедії; термінологічні бази даних.

Разом з тим, сучасний рівень розвитку теорії і практики інформації висуває все більш високі вимоги до розвитку використовуваної системи термінів і їх послідовного, впорядкованого застосування в існуючих видах програмної документації та посібниках користувача на всіх мовах. Розвиток інформаційних технологій призвів до появи комп'ютерних програм для полегшення перекладу. Перекладачі та лінгвісти повинні знати переваги та недоліки цього виду перекладу. Переклад – це складне багатогранне явище, окремі аспекти якого можуть бути предметом вивчення різних наук.

Найбільш ефективні технології з використанням комп'ютерних систем перекладу вперше з'явилися на рубежі 20-го століття. Тоді вважалося, що комп'ютер з часом зможе повністю замінити людину-перекладача. Однак на практиці використання цих систем перекладу та подальшого розвитку думка

про них змінилася. Зрештою, з'явилася ідея співпраці людини з сучасними технологіями автоматизації перекладу [29, 30].

Інструмент автоматизації перекладу – це комп'ютерна програма, яка надає перекладачеві можливість зберігати всі свої переклади для подальшого використання. Наразі існує багато різних CAT-систем, як з десктопним розгортанням, так і на хмарному ресурсі. Найбільш відомими і використовуваними в професійному перекладацькому середовищі CAT-інструментами є системи класу Translation Memory (TM) – засновані на технології пам'яті перекладів. Популярністю користуються також термінологічні системи та засоби керування перекладацькими проектами [31, 32, 33].

Сам термін «машинний переклад» може вводити в оману. Він має довгу історію і, як наслідок, багато тлумачень. Спочатку цей термін стосувався лише автоматичних систем без втручання людини [34]. Варто згадати, що Хатчинс і Соммерс (1992) класифікують комп'ютерний переклад на чотири типи залежно від ступеня залучення людини та машини, але ця схема ускладнюється з розвитком багатофункціональних інструментів:

- 1) повністю автоматизований високоякісний (машинний) переклад (fully automated high quality (machine) translation FАHQT/FАHQMT),
- 2) машинний переклад з участю людини (human-aided machine translation HАMT),
- 3) машинний переклад з участю людини (machine-aided human translation MАHT),
- 4) людський переклад (human translation HT) [36].

Відмінності між деякими з цих термінів не завжди зрозумілі. Наприклад, у перекладознавстві часто використовують термін «комп'ютерний переклад» (CAT), тоді як розробники програмного забезпечення віддають перевагу терміну «машинний переклад» (MAT). У цій роботі термін «комп'ютерний переклад» використовується для позначення обох типів інструментів.

На схематичному рівні машинний переклад передбачає використання обчислювальної швидкості комп'ютера для аналізу структури кожного терміна або фрази в тексті, що перекладається (вихідному тексті). Потім він розбиває цю структуру на елементи, які можна легко перекласти, і реконструює термін тієї ж структури в мові перекладу. Однак цей метод вимагає використання великих багатомовних словників і фрагментів тексту, які вже були перекладені [37]. Використання комп'ютерного перекладу – це процес, який передбачає використання програмного забезпечення для допомоги людині в перекладі. У випадку часових обмежень інструмент комп'ютерного перекладу може ефективно скоротити час перекладу, дозволяючи перекладачеві вчасно перекласти контент [38].

Люди та комп'ютерні програми мають свої сильні та слабкі сторони. Ідея програмного забезпечення CAT полягає в тому, щоб використовувати сильні сторони людини та комп'ютера. Переклад, виконаний лише комп'ютером, має дуже низьку якість. Однак жодна людина не може перекладати так швидко, як комп'ютерна програма. Якщо ми визнаємо, що переклад вимагає повної чутливості до когнітивних аспектів вихідного тексту, то з цього випливає, що комп'ютерна програма повинна розуміти мову і засвоювати факти так само, як це робить людина, щоб вирішувати текстові двозначності і створювати версію, яка приділяє належну увагу смислового змісту і мовленнєвому реєстру.

Можливі помилки при комп'ютерному перекладі.

- 1) недостатня точність (пропуск або вставка додаткової інформації в отриманий текст перекладу);
- 2) неправильний вибір термінології (термінологія, яка не відповідає предметній області/контексту);
- 3) мова (проблеми, пов'язані з граматикою, семантикою, орфографією та пунктуацією);
- 4) стиль (недотримання стильових норм, прийнятих у відповідній організації або типі тексту);

Нездатність комп'ютера здобувати, розуміти і раціонально застосовувати знання реального світу в такий спосіб не робить МТ марним інструментом виробництва. Вихідні дані МТ не обов'язково повинні бути досконалими, щоб

бути корисними. Пряме порівняння вихідних даних системи з перекладом, виконаним людиною, не має сенсу; оскільки МП є виробничим інструментом, його здатність збільшувати або прискорювати виробництво в межах прийнятних параметрів витрат є єдиним прийнятним показником його ефективності. Якщо можна довести, що його використання підвищує продуктивність і знижує витрати, то він, безумовно, корисний; якщо ні того, ні іншого, то він марний [39, с. 3-4].

Загальноприйняте визначення машинного перекладу з людським фактором – це «система, в якій комп'ютер відповідає за виконання перекладу, але на багатьох етапах може взаємодіяти з людиною на моніторі» [40]. Іншими словами, машина виконує більшу частину роботи, але може потребувати допомоги людини або на етапі підготовки тексту, або на етапі виведення. Перший процес називається «прередагуванням», а другий – «постредагуванням». Основне завдання попереднього редагування – виявити будь-які елементи, наприклад, незрозумілі фрази, ідіоми та друкарські помилки, які можуть спричинити проблеми для системи машинного перекладу під час процесу перекладу. Редактор або перекладач вносить відповідні виправлення в текст вихідної мови. Постредагування передбачає виправлення результатів перекладу, отриманих системою машинного перекладу, – завдання, яке виконує редактор або перекладач, щоб привести текст до певного заздалегідь визначеного стандарту з точки зору стилю мови та правильного вживання термінів. На етапі перекладу також можливе втручання людини – на запит системи – для надання відповідних еквівалентів для неоднозначних або невідомих термінів.

Сучасні навчальні заклади пропонують різноманітні модулі з технологій перекладу, які пояснюють як загальну концепцію використання CAT-інструментів та їхній вплив на процес перекладу, так і включають методіку роботи з конкретними CAT-системами, а також містять інформацію про управління перекладацькими проектами, зокрема про редагування та перевірку перекладу, контроль якості та аналіз. Багато навчальних закладів працюють над

тим, щоб прищепити студентам необхідні навички освоєння та застосування технологічних інструментів у перекладацькому процесі, зокрема використання пам'яті перекладу (ПМ), управління термінологією, вмілого використання машинного перекладу (МП) та інструментів управління проектами. Цей факт пояснюється запитом перекладацької галузі, в якій компетенція перекладача сьогодні включає не тільки лінгвістичні та теоретичні знання, а й уміння ефективно використовувати перекладацькі технології, особливо САТ-системи, для створення якісних перекладів [42]. Навички роботи з цими інструментами стали обов'язковими в індустрії, що стрімко розвивається, яка повинна враховувати постійно мінливий попит у сфері перекладу, в тому числі на нових платформах, з дедалі коротшими термінами виконання замовлень, на все більшій кількості мов [41]. Системи САТ також постійно розвиваються: нові функції та можливості покликані підвищити продуктивність праці перекладачів, редакторів і менеджерів.

Деякі типи текстів особливо зручно перекладати за допомогою САТ-систем, наприклад, технічні, наукові тексти, тексти з великою кількістю повторів – на відміну від художніх текстів, їх переважно перекладають вручну. Однак нещодавні дослідження показали, що використання результатів роботи систем нейронного машинного перекладу для перекладу та постредагування художніх текстів призвело до підвищення продуктивності праці перекладача на 36% за таким показником, як кількість перекладених слів за одиницю часу, порівняно з ручним перекладом без використання переваг інформаційних технологій [43; 44].

Поняття якості перекладу з точки зору його придатності для використання за призначенням і подальшого використання тексту визначає вимоги до обсягу постредагування результатів МП. Навіть сирі, необроблені результати можуть бути використані в деяких випадках, якщо були досягнуті певні цілі, а текст зрозумілий фахівцям. Відповідно, прийнято розрізняти щонайменше два види постредагування: легке (поверхневе) і глибоке. При першому типі постредагування завдання полягає лише в досягненні

зрозумілості конкретного речення, при другому – ще й у досягненні стилістичної правильності перекладеного тексту.

Результати, отримані системами машинного перекладу, зазвичай оцінюють за такими параметрами

1) за характеристиками програмного забезпечення (оцінюється надійність системи, простота використання, швидкість, можливість оновлення, ефективність, мобільність тощо)

2) за характеристиками користувача та завданнями перекладу (оцінюються завдання системи, мета перекладу, особливості користувача, автора та тексту)

3) за особливостями системи МП (оцінюється стратегія побудови системи, лінгвістичні ресурси тощо)

4) за специфікою вихідного тексту (оцінюється точність, цілісність, стиль тощо, а також наявність помилок будь-якого типу) [44; 46].

Гіпотетично Мона Бейкер визначила відмінності між перекладеними та оригінальними текстами, серед яких: спрощення, уточнення, нормалізація та вирівнювання. Спрощення означає, що перекладені тексти легше зрозуміти, ніж вихідні, оскільки перекладачі прагнуть спростити мову вихідного тексту для читачів. Роз'яснення в перекладі – це тенденція до пояснення тексту, тому переклади довші за оригінальні тексти. Крім того, мовні особливості, характерні для мови оригіналу, більш чітко виражені на поверхні перекладу, навіть якщо вони є необов'язковими. Вирівнювання або конвергенція означає, що між перекладеними текстами існує менше варіацій, ніж між неперекладеними [46]. Іншими словами, виявляється, що перекладені тексти мають більше схожості між собою, ніж вихідні тексти.

Вимоги до якості на виході комп'ютерної системи визначаються в діапазоні від робочого перекладу до остаточного перекладу, призначеного для публікації. Слід мати на увазі, що тексти перекладів відрізняються від вихідних текстів за різними лінгвістичними параметрами. Щоб підкреслити цю відмінність, було введено термін *translationese* [39], який позначає статистично достовірні відмінності, що спостерігаються між оригіналами та перекладами [47; 48; 49;]. Згідно зі спеціальним дослідженням цих характеристик [50], відмінності в перекладеному тексті є результатом двох співіснуючих сил, з

якими перекладачі стикаються і з якими вони повинні впоратися в процесі перекладу: з одного боку, точність по відношенню до вихідного тексту і, з іншого боку, вільне володіння цільовою мовою [49].

Використання технологій дозволяє значно прискорити процес перекладу, але водночас викликає побоювання, що технічні обмеження вплинуть на якість і стилістику літературних творів. Наприклад, при перекладі творів з яскраво вираженою національною специфікою може виникнути проблема перекладу унікальних культурних кодів, а використання онлайн-словників, незважаючи на їх багатий функціонал, не завжди дозволяє знайти точні еквіваленти для художніх текстів. Водночас автоматизований комп'ютерний переклад прискорює тимчасове опрацювання тексту, а також забезпечує легкий доступ до бази знань, що раніше вимагало значних часових витрат.

2.2 Аналіз використання інноваційних технологій у перекладі англійської літератури

Аналізуючи твори Г. П. Лавкрафта, збірку «Поклик Ктулху та інші оповідання» та Патріка Ротфуса «Ім'я вітру», важливо враховувати особливості перекладу, виконаного живими перекладачами та машинними методами. Представлені книги містять складні мовні структури, авторські неологізми та елементи, глибоко вкорінені в культурному контексті, що робить їх цікавими об'єктами для аналізу перекладацьких трансформацій та ефективності методів комп'ютерного перекладу.

На прикладі перекладу вищезгаданих творів можна виявити основні перекладацькі трансформації, до яких вдаються живі перекладачі для адекватної передачі змісту та стилістичних особливостей тексту:

1) перестановка – це граматична трансформація, при перекладі в якій змінюється порядок слів у словосполученні або реченні.

2) додавання – це граматична трансформація, при перекладі в якій збільшується кількість слів, словоформ або членів речення.

3) вилучення – це така граматична трансформація, при перекладі в якій вилучається певний мовний елемент (зазвичай це словоформа, член або частина речення) [16, с. 127].

4) конкретизація значення – це лексична трансформація, при якій слово ширшої семантики замінюється словом вужчої семантики.

5) генералізація значення слова – це протилежна трансформація до конкретизації, при якій слово з вужчим значенням замінюється на те слово, що має ширше значення [17, с. 408].

6) створення нової лексичної одиниці. Оригінальні твори містять багато неологізмів та авторських термінів, які або не мають точних еквівалентів у мові перекладу, або мають специфічну семантику, притаманну лише авторському стилю.

Марія Пухлій, перекладачка роману «Ім'я вітру» Патріка Ротфуса, зуміла не лише точно передати авторський стиль та атмосферу твору, а й використала різноманітні перекладацькі трансформації, які дозволили їй зберегти художні особливості оригіналу. У її перекладі виділяються наступні прийоми: створення нових слів і словосполучень, адаптованих до культурних особливостей української мови. Наприклад, неологізми та унікальні вирази, характерні для світу Ротфуса, були передані за допомогою афіксації та семантичного розвитку, що дозволяє українському читачеві глибше зануритися в атмосферу книги.

Основними перевагами перекладу художніх текстів людиною, а не за допомогою автоматизованих комп'ютерних перекладачів, є наявність у мові перекладу архаїчних слів та надання літературному твору того стилю, який найточніше передасть настрій і тональність твору, і в кінцевому підсумку, який справить найбільш точне і правильне враження на українського читача. На прикладі наступного речення ми бачимо кілька перекладацьких рішень, обраних перекладачем-людиною, які суттєво відрізняють текст, оброблений автоматизованим перекладачем, зокрема використання архаїзмів «*шинквасу*» та «*шинкар*». Також перекладач-людина використовує конкретизацію «*За дверима підсобки*» для більш природного сприйняття тексту.

(1) *The men at the bar sipped their drinks and listened. In the back room a young innkeeper stood out of sight behind the door, smiling as he listened to the details of a familiar story. (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 8)*

(2) *Чоловіки біля шинквасу сьорбали потроху свою випивку та слухали. За дверима підсобки стояв молодий шинкар, який усміхався, вислуховуючи подробиці знайомої історії. (Ротфусс П. *Ім'я вітру*, переклад М. Пухлій, с. 11)*

(3) *Чоловіки в барі потягували свої напої і слухали. У задній кімнаті за дверима стояв молодий трактирник і посміхався, слухаючи деталі знайомої історії. ((Ротфусс П. *Ім'я вітру*, переклад Deerle)*

Комп'ютерний перекладач також зазнає багатьох труднощів під час роботи з okazionalizмами (від лат. occasionalis – випадковий) – слова, що утворюються за наявними в мові моделями, але не використовують у загальноживаному словнику. Мають індивідуальний характер, вживаються лише в умовах певного контексту, що дає змогу розкрити їхнє значення [63, с. 113]. Їх можна представити, як авторські неологізми, введені для надання форми новим поняттям у тексті. Оскільки програма має справу з абсолютно незнайомим словом, то визначити правильне закінчення, навіть за правильної транскрипції, є для неї проблемою, що призводить до неминучих помилок, а також до втрати тону оповіді. Говорячи точніше, автоматизований перекладач зберігає правильну назву, але передає її відповідно до специфіки мови оригіналу, а не мови перекладу.

(4) *“That’s right,” Cob said approvingly. “The Chandrian. Everyone knows that blue fire is one of their signs. Now he was—” (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 9)*

(5) *— Правильно, — схвально проказав Коб. — Чандріяни. Усі знають, що синій вогонь — одна з їхніх ознак. Тепер він... (Ротфусс П. *Ім'я вітру*, переклад М. Пухлій, с. 12)*

(6) *«Саме так, – схвально сказав Коб. «Чандріан. Всі знають, що синій вогонь – один з їхніх знаків. Тепер він був...» (Ротфусс П. *Ім'я вітру*, переклад Deerle, с. 9)*

Серед помилок також можна відзначити неправильне визначення роду у дієслові, а також нездатність добирати більш відповідне найменування “*bundles*” та “*wagon*”, що має відповідати фентезійному світові, зображеному в оповіді. Замість того, щоб залишити якомога точніший відповідник, автоматизований перекладач підбирає невірні синоніми.

(7) I sat in the back of Abenthy’s wagon. It was a wonderful place for me, home to a hundred bottles and bundles, saturated with a thousand smells. (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 75)

(8) Я сидів у фургоні Абенті ззаду. Це було чудове місце для мене: там зберігалася сотня пляшечок і згортків, воно було просякнуте тисячею запахів. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 68)

(9) Я сиділа на задньому сидінні воза Абенті. Це було чудове місце для мене, дім для сотні пляшок і пакунків, насичений тисячами запахів. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deerle)

Тут же проблема представлена надто буквальною передачею, яка більше підходить для наукових і технічних текстів, ніж для літературного твору. Марія Пухлій приголомшливо впоралася із завданням, щоб передати дієслівне зв'язування більш придатною манерою мови перекладу. Такий підбір точно не може бути можливим для комп'ютерного перекладача, що й обумовлює один з його мінусів та потребу в постредагуванні людини-перекладача.

(10) “Would you rather learn how to call the wind?” His eyes danced at me. (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 77)

(11) — Ти б волів замість цього навчитися кликати вітер? — Він хитро позирнув на мене. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 70)

(12) «Ти б краще навчилася викликати вітер?» Його очі затанцювали на мені. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deerle)

Вибір найточнішої синонімічної відповідності для вираження негативного прикметника теж має нюанси, адже в оригіналі варіанті використовується дуже простий прикметник, що абсолютно не підходить для українського варіанта тексту. Крім того прикметник для опису усмішки теж

мають дуже дослівний характер “wolfish”, що припустимо, але краще використувати в цьому випадку явище генералізації.

(13) “Too bad, E’lir.” His grin was wolfish too, and savage. (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 77)

(14) — Кепсько, Е’ліре. — Його усміх теж був хижим і диким. (Ротфусс П. Ім’я вітру, переклад М. Пухлій, с. 70)

(15) «Шкода, Елір.» Його оскал теж був вовчим і диким.» (Ротфусс П. Ім’я вітру, переклад Deerle)

На наступному прикладі, людина-перекладач видаляє модальний вираз, разом з його заміною на більш підходящий, що покращує кінцеву версію перекладу, а також точніше перекладає назву пісні «Роса в орляку», що в оригіналі *Dew in the Bracken*. Загалом із незнайомими найменуваннями комп’ютерному перекладачеві важко передавати відповідний зміст.

(16) *By the end of the second month, I could play things nearly as easily as I saw and felt them: Sun Setting Behind the Clouds, Bird Taking a Drink, Dew in the Bracken.* (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 126)

(17) До кінця другого місяця я навчився грати подібні речі майже з такою легкістю, з якою бачив і відчував їх: «Сонце заходить за хмари», «Пташка н’є», «Роса в орляку». (Ротфусс П. Ім’я вітру, переклад М. Пухлій, с. 110)

(18) Наприкінці другого місяця я міг відтворювати речі майже так само легко, як бачив і відчував їх: «Сонце сідає за хмари», “Пташка н’є”, “Роса в лісі”. (Ротфусс П. Ім’я вітру, переклад Deerle)

Проблемою в цьому реченні виступає прикметник “Needless» і невірний вибір перекладача Deerle, а також не вміння добирати найточніше синонімічне значення “tender”, а інакше кажучи, нездатність до контретизації. Також перекладач-людина використовує перестановку для того, щоб поліпшити перехід з однієї системи мови в іншу.

(19) Needless to say, playing these things hurt, but it was a hurt like tender fingers on lute strings. (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 126)

(20) Безумовно, грати це мені було боляче, але це був такий біль, який виникає тоді, коли торкаєшся струн лютні незагоєними пальцями. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 110)

(21) Зрозуміло, що грати на цих інструментах було боляче, але це був біль, як ніжні пальці на струнах лютні. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deeperle)

У цьому наступному варіанті опущена помилка, пов'язана з вибором дієслова і смисловою структурою. Англійське речення має на увазі “*Myr Tariniel*” як місце, а не як персонажа, тому дієслово «жив-був» тут не зовсім доречне. Крім того, за «багато років та миль», теж важко вважати добре сприйнятним і природним, рішення «давно й далеко» більш логічне.

(22) Once, years and miles away, there was Myr Tariniel. (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 170)

(23) Колись давно й далеко був собі Мір Тарініель. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 147)

(24) Колись, за багато років і миль звідси, жив-був Мір Тарініель. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deeperle)

Притому, наступне речення – це яскравий приклад того, як при автоматизованому перекладі комп'ютерний перекладач залишає найпоширеніший вибір слів, які стилістично недоречні, а точніше, в такому варіанті просто відсутні більш вузькі і рідковживані слова і позначення. У цьому прикладі є досить багато проблем, невірна постановка речення, через що немає відповідності в тоні. У свою чергу слід відзначити те, як точно і дивовижно зроблені зміни, а також уміло використані конкретизація, опущення, а також зміна в часових значеннях, для більш яскравого сприйняття людиною-перекладачем.

(25) *Imagine a city as large as Tarbean, but on every corner of every street there was a bright fountain, or a green tree growing, or a statue so beautiful it would make a proud man cry to look at it.* (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 170)

(26) Уявіть собі місто завбільшки з Тарбієн, тільки на розі кожної вулиці там або був яскравий фонтан, або росло зелене дерево, або стояла така прекрасна статуя, що, подивившись на неї, заплакав би й гордій. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 147)

(27) Уявіть собі місто розміром з Тарбеан, але на кожному розі кожної вулиці є яскравий фонтан, або зелене дерево, що росте, або статуя, така красива, що гордий чоловік заплаче, дивлячись на неї. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deerle)

Найважчим видається для будь-якого комп'ютерного перекладача – робота з великими об'ємами тексту, нехай у рідкісних випадках вважається, що що більший об'єм, то краще видно контекст, однак нерідко трапляється і зворотне. Чим більша нагрузка, тим нерідко й погіршується кінцева оцінка тексту, тому що комп'ютеру виходиться перебирати надмірну кількість варіантів. У даному прикладі, неправильний переклад стосується “*By the name of*”, що досить легко перекладається «Іменем каменю», але комп'ютер не здатен виділити подібні нюанси, та накінець видається помилка. Ще одна помилка з правильною передачею відмінку «*будь нерухома*», хоча річ йде про чоловіка.

(28) “*You have given me enough, old friend.*” Lanre turned and placed his hand on Selitos’ shoulder. “*Silanxi, I bind you. By the name of stone, be still as stone. Aeruh, I command the air. Lay leaden on your tongue. Selitos, I name you. May all your powers fail you but your sight.*” (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 173)

(29) — *Ти вже дав мені достатньо, давній друже.* — Ланре повернувся й поклав руку Селітосові на плече. — *Сіланксі, я зв'язую тебе. Іменем каменю — будь нерухолим, як камінь. Аеру, наказую я повітряю. Лежи в нього на язика свинцем. Селітос, називаю я тебе. Хай тебе зрадять усі сили, крім зору.* (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 150)

(30) «*Ти дав мені достатньо, старий друже*». Ланре повернувся і поклав руку на плече Селітоса. «*Сілансі, я зв'язую тебе. В ім'я каменя, будь нерухома, як камінь. Аерух, я повеліваю повітрям. Поклади свинець на свій язик. Селітос,*

я називаю тебе. Нехай усі твої сили покинуть тебе, окрім твого зору».
(Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deeple)

Проблема з неправильним вибором імен є досить поширеною, а тому її можна вирішити під час постредагування, оскільки в цьому варіанті чітко видно, що “*Mains*” перекладено по-різному, що є серйозним упущенням. Крім того, в англійській мові переважає велика кількість пасивних конструкцій, які абсолютно недоречні в такій кількості в українській мові. Також деякі іменники комп'ютер підбирає без урахування контексту, через що і виникає розбіжність, а саме “*bunk-mates*”.

(31) *At least one of the courtyards had been completely isolated and could only be accessed by climbing through a window. Rumor had it that there were some rooms bricked off entirely, some with students still inside. Their ghosts were rumored to walk the halls at night, bewailing their fate and complaining about the food in the Mess. My first class was held in Mains. Luckily, I had been warned by my bunk-mates that Mains was difficult to navigate, so despite getting lost, I still arrived with time to spare.* (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 235)

(32) Щонайменше одне подвір'я було повністю ізольоване, і дістатися туди можна було, лише пролізши у вікно. Ходили чутки про приміщення, які замуровали зовсім, деякі — зі студентами всередині. За чутками, їхні привиди ночами ходили коридорами, оплакуючи свою доленьку та скаржачись на їжу в їдальні. Моє перше заняття проводилося в Основі. На щастя, товариші по кімнаті попередили мене, що в Основі важко зорієнтуватися, тож я, хоч і загубився, все ж таки прийшов завчасно. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 203)

(33) Принаймні один із дворів був повністю ізольований, і потрапити туди можна було, лише вилізши через вікно. Ходили чутки, що деякі кімнати були повністю замуровані, в деяких з них все ще перебували студенти. Подейкували, що їхні привиди блукають коридорами вночі, нарікаючи на свою долю і скаржачись на їжу в їдальні. Моє перше заняття проходило в головному корпусі. На щастя, мої сусіди по парті попередили мене, що в Мейнсі важко

орієнтуватися, тож, незважаючи на те, що я заблукала, я все одно прибула на заняття із запасом часу. (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deeple)

Андрій Яремчук, перекладаючи «Поклик Ктулху» Г. П. Лавкрафта, також використовував складні перекладацькі прийоми: калькування, модифікація значень та контекстуальні заміни, щоб відтворити таємничість і жах світу Лавкрафта. Такий підхід дозволив йому зберегти стиль і похмуру атмосферу оригіналу, що особливо важливо для творів у жанрі жахів.

У цьому конкретному прикладі ми можемо наочно бачити те, як перекладацька програма нездатна використовувати більш самобутні та менш уживані слова, зовсім навпаки, вона прагне вибрати саме ті, що є найуживанішими і не раритетними. У цьому плані автоматизований переклад, навіть з урахуванням того факту, що за швидкістю він обганяє перекладача-людину, зрештою втрачає планку, бо не здатний підтримувати атмосферність і тон оповіді. Крім того, тут також “*obviously of modern origin*” перекладено зі збереженням специфіки саме мови оригіналу, точніше ми не бачимо плавного переходу на специфіку української мови, це вважається типовою помилкою в перекладі, яку неможливо не побачити досвідченому перекладачеві. Також Яремчук, на відміну від автоматизованого перекладу, доречно переносить визначений артикль “*The*” на початку речення у цільову мову, замінюючи його на вказівним займенником – «Цей». Варто зауважити, саме подібні випадки і вважаються характерним застосуванням комп'ютерного перекладача, без будь-якої редактури, що свідчить про низьку якість перекладу.

(34) *The bas-relief was a rough rectangle less than an inch thick and about five by six inches in area; obviously of modern origin.* (Lovecraft H. P. *The Horror in Clay.*, p. 8)

(35) *Цей барельєф являв собою нерівний прямокутник близько двох сантиметрів завтовшки та площею дванадцять на п'ятнадцять сантиметрів; вочевидь, його було зроблено нещодавно.* (Лавкрафт Г. Ф. *Жахіття в глині*, А. Яремчука, с. 5)

(36) Барельєф являв собою грубий прямокутник товщиною менше дюйма і площею приблизно п'ять на шість дюймів; очевидно, що він сучасного походження. (Лавкрафт Г. Ф. Жахіття в глині, переклад Deerle)

Прийнято вважати, що англійська менш емоційна та набагато більш аналітична мова за формою викладення, а тому під час роботи з художніми текстами вважається доречним додавати та підвищувати певну норму експресивності. Однак, тут же присутнє скоріше не абсолютне повне розуміння нейронною мережею сенсу викладу в оригінальному текстовому повідомленні, тому частину “*in Professor Angell's most recent hand*”, вона перекладає як «*написані рукою професора Енджелла зовсім недавно*», що є некоректним формулюванням, яке загрожує поставити під загрозу розуміння всього повідомлення. Також тут варто відзначити і поділ на речення, виконаний людиною-перекладачем, що допомагає внести відповідність у цільовій мовній системі, нехай і не є ключовим аргументом у цьому порівнянні. Певною мірою мірою, людина-перекладач все ж таки додає певного градусу експресії «*зробив сам професор Енджелл в останні роки життя*», проте з огляду на різні мовні системи, це є абсолютно доречним рішенням.

(37) *The writing accompanying this oddity was, aside from a stack of press cuttings, in Professor Angell's most recent hand; and made no pretense to literary style.* (Lovecraft H. P. *The Horror in Clay.*, p. 9)

(38) *Нотатки, які лежали у скрині поряд із цією дивною річчю, із купою газетних вирізок, зробив сам професор Енджелл в останні роки життя. Вони не мали жодного стосунку до літератури.* (Лавкрафт Г. Ф. Жахіття в глині, А. Яремчука, с. 5)

(39) *Записи, що супроводжували цю дивовижну, були, окрім стопки газетних вирізок, написані рукою професора Енджелла зовсім недавно; і вони не претендували на літературний стиль.* (Лавкрафт Г. Ф. Жахіття в глині, переклад Deerle)

Як ми бачимо, тут також проблематика пов'язана з передачею тексту при збереженні сенсу визначеного артикля «*The first half*», і якщо людина-

перекладач розуміє його важливість, то замінює його на непохідний прийменник «У першій половині», що справляє великий вплив на природне сприйняття тексту рецепієнтом, а комп'ютерний перекладач зовсім його видаляє. Крім того, оклична частка «Як» на початку другого речення, одне з перекладацьких рішень людини, теж приносить велику користь, бо залишає після себе природне звучання на початку речення. І що ще більш важливо, тут присутній поділ на речення, метою яких є надання відповідної семантичної структури самим реченням.

(40) *The first half of the principal manuscript told a very peculiar tale. It appears that on March 1st, 1925, a thin, dark young man of neurotic and excited aspect had called upon Professor Angell bearing the singular clay bas-relief, which was then exceedingly damp and fresh. (Lovecraft H. P. The Horror in Clay., p. 9)*

(41) *У першій половині головного манускрипту описано доволі своєрідну історію. Як виявляється, 1 березня 1925 року до професора Енджелла завітав незнайомий темноволосий молодий неврастенік худорлявої статури. Із собою він приніс нещодавно виліплений, тому ще вологий барельєф. (Лавкрафт Г. Ф. Жахіття в глині, А. Яремчука, с. 6)*

(42) *Перша половина основного рукопису розповідає дуже своєрідну історію. Виявляється, 1 березня 1925 року худорлявий смаглявий молодий чоловік невротичного і збудженого вигляду завітав до професора Енджела з унікальним глиняним барельєфом, який на той час був надзвичайно вологим і свіжим. (Лавкрафт Г. Ф. Жахіття в глині, переклад Deerle)*

Загальною проблемою в наступному прикладі є перекладацький підхід програми до перекладу: “*Wilcox was a precocious youth of known genius*”, а також недоречне повторення займенників, як-от подвійне повторення «він» наприкінці першого та на початку другого речення. Заміна другого займенника на іменник, що личить характеру й особистості персонажа, є цілком виправданою, таким чином Яремчук уникає повторів, які в іншому разі розглядалися як помилки. Зауважимо, що особливістю української мови

порівняно з англійською є те, що в першій є припустимим додавання заради конкретики відносних знайменників, коли в англійській їх можна опустити.

(43) *Wilcox was a precocious youth of known genius but great eccentricity, and had from childhood excited attention through the strange stories and odd dreams he was in the habit of relating. He called himself "psychically hypersensitive", but the staid folk of the ancient commercial city dismissed him as merely "queer". (Lovecraft H. P. The Horror in Clay., p. 9)*

(44) Розвинений не за віком Вілкокс мав великий, хоча й доволі ексцентричний талант, із самого дитинства привертав до себе увагу чудернацькими історіями та дивними снами, що їх мав звичку переповідати. Юнак називав себе «психічно гіперчутливим», проте врівноважені мешканці давнього торговельного міста вважали його просто «дивакуватим». (Лавкрафт Г. Ф. Жахиття в глині, А. Яремчука, с. 6)

(45) Вілкокс був рано обдарованим, але дуже ексцентричним юнаком, який з дитинства привертав до себе увагу своїми дивними історіями та дивними снами, які він мав звичку розповідати. Він називав себе «психічно гіперчутливим», але спокійні мешканці старовинного торгового міста відкидали його як просто «дивака». (Лавкрафт Г. Ф. Жахиття в глині, переклад Deerle)

Особливість наступного речення полягає в тому, що дослівний переклад комп'ютера мало ймовірний, тому що подібний початок речення – «Цей попередній досвід», не надто пасує до контексту, а також української мовної системи. Також зміна в часі дієслова “held”, тому що тут коректніше вибрати теперішній час – «проводило», бо в іншому разі логіка оповіді буде втрачена, але, звичайно комп'ютер обирає саме цей варіант – «провело». Також ми маємо справу з явищем додавання – «про який ідеться», яке дає змогу адекватно передати вказівний займенник “This”.

(46) *This earlier experience had come in 1908, seventeen years before, when the American Archeological Society held its annual meeting in St. Louis. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 12)*

(47) Випадок, про який ідеться, стався у 1908 році, за сімнадцять років до події сьогодення, коли Американське археологічне товариство проводило щорічне засідання в Сент-Луїсі. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, А. Яремчука, с. 9)

(48) Цей попередній досвід з'явився у 1908 році, за сімнадцять років до того, коли Американське археологічне товариство провело свою щорічну зустріч у Сент-Луїсі. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, переклад Deerle)

У цьому прикладі помилкою виступає наступна низка речей: неправильний порядок слів і переклад іменників, а саме “*The chief*” і “*these outsiders*”. Цікаво, що словосполучення “*commonplace-looking*” в обох варіантах перекладу виконано правильно і не має жодних недоліків зі смислового погляду, бо воно найбільш наближене до оригінального текстового повідомлення. Іменник “*The chief*” відображає передусім лідера, а тому перекладацьке рішення Яремчука є більш коректним, а от переклад – «чужинців», виконаний комп'ютером, навпаки, надто конкретно виражає поняття, бо більш досяжний варіант – це генералізація, якої тут уникає автоматизований переклад.

(49) *The chief of these outsiders, and in a short time the focus of interest for the entire meeting, was a commonplace-looking middle-aged man who had traveled all the way from New Orleans for certain special information unobtainable from any local source. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 13)*

(50) Ватажком цієї сторонньої групи людей — невдовзі він зосередив на собі цікавість всіх присутніх на засіданні — був звичайнісінький на вигляд чоловіка, середнього віку. Він приїхав із Нового Орлеана, оскільки не зміг дістати ніякої інформації з жодного з місцевих джерел. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, А. Яремчука, с. 10)

(51) Головним з цих чужинців, який за короткий час став центром уваги всієї зустрічі, був звичайнісінький на вигляд чоловік середнього віку, який приїхав з Нового Орлеана за певною спеціальною інформацією, яку неможливо

було отримати з жодного місцевого джерела. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deeper)

Навіть при включенні в контекст, і маючи в розпорядженні попередні інформаційні гілки, комп'ютер схиляється до надто буквального перекладу “offering”, що є надто грубою й очевидною помилкою, зрозумілою будь-якому перекладачеві-людині. Це несхоже на звичайні проблеми, спричинені штучним інтелектом, більше схоже на дефект у програмі, яка поки що не здатна бачити всі нюанси тексту, що, утім, поки що залишається теж сумнівним зауваженням, бо передумов до розв'язання цієї проблеми в даному проміжку часу не спостерігається.

(52) *Inspector Legrasse was scarcely prepared for the sensation which his offering created. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 13)*

(53) *Інспектор Лєґрасс навряд чи був готовий до сенсації, яку викликала його знахідка. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 10)*

(54) *Інспектор Лєґрасс навряд чи був готовий до сенсації, яку викликала його пропозиція. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deeper)*

Можна сказати, що переклад цього речення має всі характерні недоліки перекладацького процесу з боку машини: використання широкоживаних слів, простіші конструкції, а також не здатність до стилістичного аналізу кінцевих результатів. У даному випадку, Яремчуг провів кілька важливих змін. Перше, він використовує менш уживані слова: «некванно» замість «повільно». Друге, він змінює систему вимірювання, прийнятого для англійців, на нашу. Третє, він змінює “*exquisitely artistic workmanship*” на більш стилістично відповідний аналог. Останнє, за художнього перекладу, є допустимим заходом. Крім того, можна відзначити зменшувальне закінчення у слові «Фігурка», бо йдеться про маленьку насамперед дрібничку, такий вибір є розумним, проте, звісно ж, неможливим для комп'ютера, якщо в оригінальному тексті не помічено відповідних прикметників: *little, small, tiny*, або ж характерне закінчення в

англійській. Однак, варто зауважити, що якщо намагатися повністю відповідати оригіналу, то рішення людини-перекладача не є коректним, тому що для аналога фігурка в англійській присутнє – figurine. Іншими словами, вибір Яремчука не зовсім точний для кінцевого перекладу.

(55) *The figure, which was finally passed slowly from man to man for close and careful study, was between seven and eight inches in height, and of exquisitely artistic workmanship. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 13)*

(56) *Фігурка, яку присутні зрештою почали неквапно передавати одне одному задля більш ретельного вивчення, була заввишки сантиметрів 18–20, вирізьблена витонченим митцем. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, А. Яремчука, с. 10)*

(57) *Фігура, яку нарешті повільно передавали від людини до людини для уважного і ретельного вивчення, була заввишки від семи до восьми дюймів і мала вишукану художню обробку. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, переклад Deeple)*

У перекладі, виконаному Яремчуком, можна вгледіти зміну структури зв'язку речення, тому що сам стиль написання Лавкрафта рясніє надто детальним описом, що не надто охоче передається в перекладі, а тому під час перекладу потрібно виконати багато кроків, щоб отримати нормальний результат. Якщо робити висновки, то можна сказати, що такий громіздкий спосіб опису залишати в перекладі важко, і зрештою неможливо, тому набагато простіше внести значні зміни в структуру, що і показано на цьому прикладі. За аналогією таку низку дій важко виконати машині, бо якщо вона і здатна змінювати структуру, то лише незначною мірою, з малою кількістю змін, і лише за умови, що подібний приклад перекладу є в базі даних.

(58) *This thing, which seemed instinct with a fearsome and unnatural malignancy, was of a somewhat bloated corpulence, and squatted evilly on a rectangular block or pedestal covered with undecipherable characters. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 13)*

(59) *Ця товста істота, здавалося, сочилася жахливою та неприродною люттю, була сповнена якоїсь гордовитості. Ця втілена у камені лютя сиділа навпочіпки на прямокутній кам'яній брилі або п'єдесталі, вкритому нерозбірливими письменами. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 10)*

(60) *Ця істота, яка здавалася інстинкту страшною і неприродною злякисністю, була децю роздутою, і злобно присіла на прямокутному блоці чи постаменті, вкритому нерозбірливими ієрогліфами. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deeple)*

Приєм додання в перекладі широко розповсюджений і має властивість часто або роз'яснювати неперекладні елементи в тексті, або елементи, що не мають еквівалентів. В іншому випадку, також і за необхідності додати експресії та певного тону в текстове повідомлення, при літературному перекладі. Тут ми бачимо, саме подібну дію. Потрібно відмітити додання – «*спить довічним сном*» та «*У кам'яній темниці у величному місті*», що підвищує стилістичну цінність у тексті. Також ми бачимо те, як важко комп'ютерному перекладачеві справлятися з назвами, не можна їх повністю спростувати, але фактично “*R'lye*” перекладено таким чином, що ім'я втратило стилістичну цінність.

(61) *"In his house at R'lyeh dead Cthulhu waits dreaming." (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 14)*

(62) *«У кам'яній темниці у величному місті Р'лієґ померлий Ктулгу спить довічним сном, очікуючи на свій час».* (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 12)

(63) *«У своєму будинку в Р'льє мертвий Ктулху чекає уві сні».* (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deeple)

Тепер перейдемо до незвичних результатів, які не можна вважати грубою помилкою, але можна розглянути, як смислово невідповідність, що менш підходить до оригінального тексту, а саме: “*wildest*” – найсмівливіші, коли у варіанті перекладача-людини – «*найшаленіших*» та навпаки різюча відмінність, де переклад, обраний комп'ютером, більш підходить до української культурної

системи: “*half-castes and pariahs*” – «*напівкровок і вигнанців*». Таке перекладацьке рішення заведено називати доместикацією, або ж, висловлюючись простою мовою, одомашнюємо, а точніше затятою спробою відповідати цільовій культурі, а не культурі оригіналу. Сам же Яремчуг у даному варіанті, використовує форинізацію, залишаючи іноземні вирази в кінцевому варіанті тексту – «*напівкаст і парій*». Можна сказати, він відкидає в даному випадку доместикацію – стратегію максимальної адаптації тексту із заміною всіх чужих цільовій культурі реалій.

(64) *It savored of the wildest dreams of myth-maker and theosophist, and disclosed an astonishing degree of cosmic imagination among such half-castes and pariahs as might be least expected to possess it. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 14)*

(65) *Вона мала присмак найшаленіших мрій того, хто складає міфи, та ще й теософа, і демонструвала приголомшливий ступінь космічної уяви серед таких напівкаст і парій, чого ніхто не міг очікувати. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, А. Яремчука, с. 12)*

(66) *Вона смакувала найсміливіші мрії міфотворця і теософа та розкривала дивовижний рівень космічної уяви у таких напівкровок і вигнанців, від яких найменше можна було очікувати, що вони нею володіють. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєграсса, переклад Deerle)*

Загалом слід звернути увагу на те, як формують речення та ставляться до маловідомих чи проблематичних елементів у тексті комп'ютер і людина. У даному випадку, комп'ютер залишає нелогічну частину і часом навіть транскрибує слова, коли не може передати їхнє значення аналогом. Перше відноситься до – “a body of twenty police”, переведене як – «загін з двадцяти поліцейських», що є типовою лексичною помилкою, а також “squatter”, переведене нейронною мережею – «скваттером», що не можна зазначити, як помилку. У першому випадку, “a body of twenty police”, мається на увазі – група поліцейських, а в другому “squatter” – це позначення людини, що мешкає у власності на яку не має прав. У свою чергу, Яремчуг обирає опустити перше, а

точніше прибрати групу, а також передати це слово, як – «*мешканець*», іншими словами використати генералізацію.

(67) *So a body of twenty police, filling two carriages and an automobile, had set out in the late afternoon with the shivering squatter as a guide. (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 14)*

(68) *Тож двадцять поліцейських у двох екіпажах та автівці надвечір вирушили на місце. Тремтячий місцевий мешканець був їм за провідника. (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, А. Яремчука, с. 12)*

(69) *Тож загін з двадцяти поліцейських, заповнивши дві карети та автомобіль, вирушив пізно ввечері з тремтячим скваттером у якості провідника. (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, переклад Deerle)*

У питанні конкретики, а також методу конкретизації під час перекладу, завжди більший успіх буде у людини-перекладача. У даному випадку, перекладач-людина абсолютно правильно підбирає в якості найбільш наближених “*підлеглі*”, точніше він вибирає конкретизацію “*men*”, що має сенс, так як в оригіналі мається на увазі саме це значення. Також синонімічно значенню слова «*трясовини*» і «*ударам тонга*» також підібрані безпомилково. Автоматизований перекладач не в змозі ввести точний аналог *трясовина* [64].

(70) *Only poetry or madness could do justice to the noises heard by Legrasse's men as they plowed on through the black morass toward the red glare and the muffled tom-toms. (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 15)*

(71) *Лише поет або божевільний міг би виправдати звуки, які чули підлеглі Лєґрасса, коли насилу дерлися крізь чорні трясовини назустріч червоному спалаху та приглушеним ударам тонга. (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, А. Яремчука, с. 13)*

(72) *Тільки поезія або божевілля могли б описати звуки, які чули люди Лєґрасса, коли вони продиралися крізь чорну темряву до червоних відблисків і приглушених звуків том-томів. (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, переклад Deerle)*

Також як помилки можна позначити вживання іноземних мір вимірювання «розміром, мабуть з акр», крім того, частина «*трав'янистий острівець*» теж не підходить стилістично, хоча й не є грубою помилкою. а також ігнорування невідповідностей після буквального перекладу, а саме перекладу – “*In a natural glade of the swamp*” і “*clear of trees and tolerably dry*”. Перекладацький процес, застосований практично дослівно, абсолютно не підходить під особливості української мови, а отже, не може бути допущений без редактури.

(73) *In a natural glade of the swamp stood a grassy island of perhaps an acre's extent, clear of trees and tolerably dry.* (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 15)

(74) *Серед драговини дець із півгектара займала поросла травою прогалина — такий собі острівець відносно сухої землі, де не росло жодного дерева.* (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, А. Яремчука, с. 13)

(75) *На природній галявині болота стояв трав'янистий острівець розміром, мабуть, з акр, вільний від дерев і досить сухий.* (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, переклад Deerle)

Присутні кілька перекладацьких рішень, які покращують сприйняття, а саме переклад «*It may have been only imagination and it may have been only echoes*», а також «*to fancy*», що відсутні в перекладі комп'ютера. Крім того, у другій половині речення чітко видно неправильне розміщення членів речення, через що погіршується повна картина.

(76) *It may have been only imagination and it may have been only echoes which induced one of the men, an excitable Spaniard, to fancy he heard antiphonal responses to the ritual from some far and unilluminated spot deeper within the wood of ancient legendry and horror.* (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 15)

(77) *Можливо, через гру уяви чи то луно один з поліцейських — нестриманий іспанець — божився, що чув звідкись здалеку, із самої непроглядної хащі давніх легенд та жаху, антифонні відповіді на ритуальне*

наспівування. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 13)

(78) Можливо, це була лише уява, можливо, це були лише відгомони, які спонукали одного з чоловіків, збудженого іспанця, уявити, що він чує антифонні відгуки на ритуал з якогось далекого і неосвітленого місця в глибині лісу стародавніх легенд і жахів. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

Комп'ютерний перекладач зберігає той аналітичний стиль, що притаманний англійській, зрештою передавши текст без будь-яких істотних змін, через що він абсолютно не відповідає специфіці української мовної системи. Рішення ж Яремчука додати ще одне дієслово «вирував» і вказівний займенник «такий», а також прибрати наприкінці речення пасивний стан, що часто вживається в англійській, загалом цілком змінює тон і робить текстове повідомлення цілком природним для української мови.

(79) *For five minutes the resultant din and chaos were beyond description.* (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 16)

(80) Цілих п'ять хвилин вирував такий галас та хаос, що й не описати. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 14)

(81) Протягом п'яти хвилин шум і хаос, що виникли в результаті, не піддаються опису. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

З точки зору стилістики, найбільш характерні рішення людини-перекладача, “lay dead” нехай і перекладені буквально, але не мають необхідного емоційного ефекту, а підібраний аналог у третьому варіанті “fellow-prisoners” не має зв'язку з контекстом.

(82) *Five of the worshipers lay dead, and two severely wounded ones were carried away on improvised stretchers by their fellow-prisoners.* (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 16)

(83) П'ятеро з шанувальників культу вбито, ще двох важко поранено, тож їх віднесли на імпровізованих ношах самі ж заарештовані. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 14)

(84) П'ятеро молільників лежали мертвими, а двох важкопоранених винесли на імпровізованих ношах їхні співкамерники. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

Ключовою помилкою є грубий порядок слів у реченні, а точніше досконала відсутність модуляції, а також у перекладі Яремчука переважає стилістична насиченість, а саме «спустилися на юну землю з небес».

(85) *They worshiped, so they said, the Great Old Ones who lived ages before there were any men, and who came to the young world out of the sky.* (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 17)

(86) За їхніми словами, вони шанувували Великих Старих, які жили сторіччя до того, як на землі з'явилися люди; і ці Великі Старі спустилися на юну землю з небес. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 14)

(87) Вони поклонялися, як вони казали, Великим Старим, які жили задовго до того, як з'явилися люди, і які прийшли до молодого світу з неба. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

Типовим дефектом під час комп'ютерного опрацювання тексту також може бути надмірне тяжіння до застосування пасивного стану, що в рідкісних випадках можна пояснити, але в деяких випадках потрібні вказівні або присвійні займенники.

(88) There was a secret which even torture could not extract. (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 17)

(89) Це була така таємниця, що навіть тортури були безсилі. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 14)

(90) Існувала таємниця, яку не могли витягти навіть тортури. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

Під час опрацювання наступного речення перекладацькі рішення Яремчука торкнулися редукції, у першій половині речення, де було вилучено “enough” та спрощено “to be hanged”, а в другій при перекладі використано додавання «спеціалізованих», заради конкретного формулювання установ. У другому варіанті перекладу, виконаному комп'ютером, немає явних помилок, але при цьому такого перекладу недостатньо для літературного тексту.

(91) *Only two of the prisoners were found sane enough to be hanged, and the rest were committed to various institutions. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 17)*

(92) *Лише двох затриманих було визнано осудними та повішено за вироком суду, решту перевели до різних спеціалізованих закладів. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 14)*

(93) *Лише двоє в'язнів були визнані достатньо осудними для того, щоб бути повішеними, а решту відправили до різних установ. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deeple)*

У цьому варіанті необхідна реструктуризація, а також модуляція для правильного перекладу. Варто відзначити два перекладацьких рішення, перше – конкретизація дієслова «запевняв», а друге – застосування додавання «Огромні, неокатані та необроблені – циклопічні». З боку комп'ютерного перекладу ж ми розглянемо помилку множини «китайці», а також неправильний порядок слів у першій половині речення.

(94) *Remains of Them, he said the deathless Chinamen had told him, were still to be found as Cyclopean stones on islands in the Pacific. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 17)*

(95) *Їхніх Нащадків — як запевняв його безсмертний китаєць — і досі можна знайти на островах у Тихому океані. Величезні, неокатані та необроблені — циклопічні — камені і є ці Нащадки. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 15)*

(96) *За його словами, безсмертні китайці розповіли йому, що їхні рештки все ще можна знайти у вигляді циклопічних каменів на островах у Тихому океані. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)*

Під час художнього перекладу, особливо торкаючись таких фантастичних понять, як магія та чаклунство, у деяких творах автори прописують це визначення, як мистецтво. Приміром, у своїх роботах Сер Томас Мелорі називав чаклунство нічим іншим, як мистецтвом, серед більш сучасних авторів Джо Аберкромбі також називав магію високим мистецтвом. Іншими словами, переклад *art* – *магія*, цілком прийнятний. Також варто зазначити, що Яремчук підвищує планку епічності частиною «*ще до появи людства*», яка завжди характеризує твори Лавкрафта. За винятком подібних моментів, автоматизований переклад не має явних помилок.

(97) *They all died vast epochs of time before man came, but there were arts which could revive Them when the stars had come round again to the right positions in the cycle of eternity. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 17)*

(98) *Вони всі дуже давно померли, ще до появи людства, проте існує магія, що здатна відродити їх, коли зірки на небі знову опиняться у певному місці у колі вічності. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 15)*

(99) *Всі вони померли за багато століть до появи людини, але існували мистецтва, які могли відродити їх, коли зірки знову ставали на свої місця у вічному кругообігу. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)*

Тут ми можемо розглянути характерну помилку комп'ютера, де він залишає «*зірки будуть на місці*», а також хибно добирає синонім до дієслова “*rise*”, замінюючи його на «*повстане*», що має стосунок більше до заколоту чи бунту, ніж до власне прямого значення англійського дієслова.

(100) *But memory never died, and high priests said that the city would rise again when the stars were right. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 18)*

(101) Проте пам'ять не вмирала, і верховні жерці сказали, що місто знову підійметься з глибин, коли зірки вишикуються у певному порядку.

(Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 16)

(102) Але пам'ять ніколи не вмирала, і первосвященики говорили, що місто повстане знову, коли зірки будуть на місці. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

У наступному реченні присутні вже обговорені раніше упущення автоматизованого перекладу, а саме відсутність вживання більш рідкісних слів, які підходять літературній мові – «little bewildered», «in vain», але більш важливим є перекладений вираз – «the historical affiliations of the cult». Формально переклад, звісно ж, правильний, проте є один нюанс, адже наприкінці речення мається на увазі історичне місце в історії цього культу чи релігії, а відповідно дослівний переклад лише зберігає специфіку англійської та погіршує сприйняття цільового читача.

(103) *Legrasse, deeply impressed and not a little bewildered, had inquired in vain concerning the historic affiliations of the cult*. (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 18)

(104) Лєґрасс, глибоко вражений та вельми спантеличений, даремно розпитував про те, як ця релігія трактує історію. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 16)

(105) Лєґрасс, глибоко вражений і трохи спантеличений, марно розпитував про історичну приналежність культу. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)

Тут вагому роль відіграє перестановка або іншими словами – модуляція, а також деякі лексичні рішення, що сприяють природному перетворенню тексту: скульптор працював удома, зважаючи на розкидані зразки. Крім того, присутня ще одна проблема, а саме дослівний переклад – «*profound*», пов'язаний із позначенням геніальності. Річ у тім, що подібний прикметник часто використовується для позначення знань, таланту та вмінь, однак, вочевидь, перекладати це слово дослівно є грубою помилкою.

(106) *I found him at work in his rooms, and at once conceded from the specimens scattered about that his genius is indeed profound and authentic. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 19)*

(107) *Коли я завітав, скульптор працював удома, тож я відразу ж погодився, зважаючи на розкидані зразки, що юнак має надзвичайний, справжній талант. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 17)*

(108) *Я застав його за роботою у своїх кімнатах і одразу зрозумів з розкиданих зразків, що його геній справді глибокий і справжній. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)*

У даному випадку слід розглянути, як не вміння за потреби виконати переклад у пасивному стані, якщо подібного не має оригінальне текстове повідомлення, а також нездатність добирати більш літературні вирази, щоб відповідати манері твору – «*За нетривалий проміжок часу*». Як відомо в англійській дуже важко прибрати як займенники, так і прийменники, які відіграють роль, так і прийменники, так як вони є важливим елементом у тексті, і без них може зникнути ключові моменти, проте це зовсім не стосується української. Яремчук успішно видаляє займенник «*I*», а також сполучник «*for*», і при цьому створює цілісну картину оповіді.

(109) *In a short time I became convinced of his absolute sincerity, for he spoke of the dreams in a manner none could mistake. (Lovecraft H. P. The Tale of Inspector Legrasse, p. 20)*

(110) *За нетривалий проміжок часу переконався, що скульптор цілком щирий: він розповідав про власні сни у такий спосіб, що помилитися було неможливо. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, А. Яремчука, с. 17)*

(111) *За короткий час я переконався в його абсолютній щирості, бо він говорив про сни так, що ніхто не міг помилитися. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєґрасса, переклад Deerle)*

Деякі лексичні вирази, наявні в англійській, під час перекладу літературних текстів найкраще опускаєти і знаходити ближчі аналоги, щоб відмінності двох мовних систем не були причиною кепського кінцевого перекладу, так – «*took leave of him amicably*», необхідно замінити чимось близьким за змістом, і те ж саме стосується – «*the success his talent promise*». Тут знову ж таки обговорено рішення, які може бачити лише людина-перекладач, а комп'ютер же вміє їх застосовувати лише за умови, що вже подібні варіанти перекладу вписано в його базу даних.

(112) *I took leave of him amicably, and wish him all the success his talent promises. (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 20)*

(113) *Ми розійшлися на приятній ноті, я побажав йому подальших успіхів у розкритті свого таланту. (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, А. Яремчука, с. 18)*

(114) *Я попрощався з ним по-дружньому і побажав йому успіхів, які обіцяє його талант. (Лавкрафт Г. Ф. *Розповідь інспектора Лєґрасса*, переклад Deeper)*

Складні конструкції в тексті оригіналу цілком можуть бути присутніми і в перекладеній версії тексту, але лише за умови, що вони не переважають великою кількістю повторень і надмірністю слів, можна сказати, застосовується плеоназм. Розумне рішення це спростити таку непросту конструкцію, щоб уникнути безлічі помилок і недоліків. За такого стану тексту, цілком природно покладатися насамперед на свої знання, ніж на версію, представлену комп'ютером, також це ще одна з причин, чому людина без володіння мовою не може, поклавшись на автоматизований переклад, брати участь у перекладацькій діяльності.

(115) *I think Professor Angell died because he knew too much, or because he was likely to learn too much. Whether I shall go as he did remains to be seen, for I have learned much now. (Lovecraft H. P. *The Tale of Inspector Legrasse*, p. 20)*

(116) *Мені здається, професор Енджселл помер через те, що багато знав чи то мав дізнатися. Чи спіткає мене його доля — побачимо, оскільки я тепер*

знаю дуже багато. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєтрасса, А. Яремчука, с. 18)

(117) Я думаю, що професор Енджелл помер тому, що знав занадто багато, або тому, що, ймовірно, міг дізнатися занадто багато. Чи піду я тим же шляхом, що і він, ще невідомо, бо я вже багато чого навчився. (Лавкрафт Г. Ф. Розповідь інспектора Лєтрасса, переклад Deerle)

Тут однією з найсуттєвіших помилок видається невірний вибір дієслів з боку автоматизованого перекладача, який можна пояснити не вмінням комп'ютера добирати правильні дієслова, які б відповідали контекстній складовій, – «they raised and landed on a small island». Варто відзначити, як Яремчук підійшов до перекладу – «although Johansen is queerly reticent about this part», комп'ютер же виявився нездатним розпізнати значення «queerly» та залишив його на прикметник, що, безсумнівно, псує кінцевий варіант.

(118) The next day, it appears, they raised and landed on a small island, although none is known to exist in that part of the ocean; and six of the men somehow died ashore, though Johansen is queerly reticent about this part of his story and speaks only of their falling into a rock chasm. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 22)

(119) Наступного дня, як виявилось, вони здійнялися з якоря, а потім пришвартувалися на невеличкому острові, хоча жоден із команди не підозрював про його існування у цій частині океану; шість моряків чомусь померли на березі, хоча Йогансен на диво стримано переказував цю частину історії та розповів лише про те, що вони провалилися в глибоку ущелину. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, А. Яремчука, с. 20)

(120) Наступного дня вони піднялися і висадилися на невеликому острові, хоча відомо, що в цій частині океану таких не існує; і шестеро з них якимось чином загинули на березі, хоча Йохансен дивно мовчить про цю частину своєї історії і говорить лише про те, що вони впали в скелясту прірву. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deerle)

Перекладацькі рішення Яремчука стосуються наступних моментів, по-перше зміна однини на множину в іменнику – «motive», а по-друге, зміна в займеннику – «they sailed». У варіанті людини-перекладача використовується – «вона», як позначення саме корабля. І, по-третє, особливою мірою важливим є підхід до перекладу – «hybrid crew». У той час, як автомазизований перекладач використовує буквальный переклад, Яремчук віддав перевагу – «чудернацький екіпаж». Також особливою важливістю є здатність людини підібрати дієслова, що належать до морської тематики, а саме – «зафрахтувати».

(121) *What motive prompted the hybrid crew to order back the Emma as they sailed about with their hideous idol? (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 23)*

(122) *Які мотиви спонукали чудернацький екіпаж зафрахтувати «Емму», коли вона пливла зі своїм бридким ідолом? (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, А. Яремчука, с. 20)*

(123) *Який мотив спонукав гібридний екіпаж віддати наказ повернути «Емму», поки вони плавали зі своїм огидним ідолом? (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, переклад Deerle)*

Порівнюючи два переклади, можна чітко бачити дві різниці, по-перше, переклад, виконаний комп'ютером, є більш аналітичним і стислим, що цілком підходить для технічного тексту, але не для літературного, по-друге, у варіанті Яремчуга присутнє додавання, що покращує емоційні та епічні моменти в тексті – «стався землетрус і вирував шторм».

(124) *March 1st—our February 28th according to the International Date Line —the earthquake and storm had come. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 23)*

(125) *Першого березня — по-нашому 28 лютого відповідно до Міжнародної лінії зміни дат — стався землетрус і вирував шторм. (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, А. Яремчука, с. 20)*

(126) 1 березня – 28 лютого за Міжнародним літочисленням – стався землетрус і шторм. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deeple)

У цьому реченні слід зазначити, як людина-перекладач здатна без зусиль розпізнати метафоричне значення, передане в тексті, а також адаптувати його під українську мову, нехай і не з абсолютним збереженням прийому оригіналу. Йдеться про – «a day of hurried cabling and arranging». На жаль автоматизований переклад не може бачити подібний елемент у тексті та створює помилки в кінцевому варіанті тексту.

(127) *That evening, after a day of hurried cabling and arranging, I bade my host adieu and took a train for San Francisco.* (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 23)

(128) *Увечері, після цілого дня квапливих перемовин та узгоджень телефоном, я попрощався з господарем та сів у потяг до Сан- Франциско.* (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, А. Яремчука, с. 20)

(129) *Того вечора, після цілого дня поспішного прокладання кабелів та облаштування, я попрощався з господарем і сів на поїзд до Сан-Франциско.* (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deeple)

Проблеми комп'ютерного бачення також стосуються: назв, часів в англійській граматиці, а також не вміння передати елементи в тексті, якщо вони не мають близьких аналогів у цільовій мові. Перше, це переклади: 'the Alert, at Circular Quay'. Друге ж пов'язане з перекладом – 'sold', у свою роль третє це по суті – 'its non-committal bulk'. Переклади імен виконані транслітерацією, час дієслова sold використано в теперішньому, що, виходячи з контексту, неправильно, а також аналог «its non-committal bulk» відсутній у кінцевому перекладі.

(130) *I saw the Alert, now sold and in commercial use, at Circular Quay in Sydney Cove, but gained nothing from its non-committal bulk.* (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 24)

(131) Бачив «Пильний», який вже продали та використовували у комерційних цілях, на Круглому причалі в затоці Сіднея, проте нічого не дізнався, дослідивши його вантаж, що навіть цікавості не викликав. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, А. Яремчука, с. 21)

(132) Я бачив «Алерт», який зараз продається і використовується в комерційних цілях, на набережній Circular Quay в Сіднейській бухті, але нічого не зрозумів з його ні до чого не зобов'язуючого обсягу. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deerle)

У цьому варіанті слід зазначити синонімічні невірні дієслова. Якщо розглядати наскільки вони наближені до оригіналу, не можна їх розглядати як прорахунок комп'ютера, проте з погляду оповіді, куди доречніші перетворення – «зізналася», а також – «підірвали». Також невірно підібрано дієслово у варіанті комп'ютера – «він недовго пережив своє повернення». Якщо залишати оригінальну конструкцію, то логічніше вжити – переживав, точніше вибрати тривалу дію.

(133) He had not long survived his return, said his wife, for the doings at sea in 1925 had broken him. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 24)

(134) Його дружина зізналася, що він жив недовго — події на морі у 1925 році підірвали його здоров'я. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, А. Яремчука, с. 22)

(135) За словами дружини, він недовго пережив своє повернення, бо події на морі в 1925 році зламали його. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deerle)

Цікаво вивчити як по-різному використовують опущення комп'ютерний перекладач і людина. Якщо людина обирає опущення, то вона застосовує його наступним чином – прибирає ту частину тексту, що має незнайому смислову конструкцію цільовому читачеві – «at my vitals», і адаптує кінцевий варіант під цільову мову. Натомість автоматизований перекладач опускає ті моменти, які важко передаються перекладу, але не змінює їх на аналоги. Загалом, у такому вигляді комп'ютерна програма опрацьовує текст так, що можна побачити

найоптимальніший дослівний переклад, прискорюючи час перекладу, але не передає текст стилістично правильно, не кажучи про більш грубі помилки.

(136) *I now felt gnawing at my vitals that dark terror which will never leave me till I, too, am at rest; "accidentally" or otherwise. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 24)*

(137) *Тепер мене роз'їдали передчуття, що цей таємничий жах ніколи не дасть мені спокою, поки я також не «упокоюся з миром» — «через нещасний випадок» чи то іншим чином. (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, А. Яремчука, с. 22)*

(138) *Тепер я відчував, як темний жах гризе мої життєві сили, і він ніколи не покине мене, поки я теж не знайду спокою — «випадково» чи ні. (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, переклад Deeperle)*

У цьому реченні, на відміну від більшості попередніх, тексти, перекладені людиною і машиною, практично ідентичні. За винятком видалення – «*citadel*,» а також зміни – «*monolith-crowned*», істотних відмінностей немає зовсім. Ця пропозиція є фактичним підтвердженням того, що автоматизований перекладач справді може підвищити швидкість у роботі перекладача та полегшити опрацювання тексту, адже тут потрібно внести лише незначні зміни.

(138) *I suppose that only a single mountain-top, the hideous monolith-crowned citadel whereon great Cthulhu was buried, actually emerged from the waters. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 25)*

(139) *Я припускаю, що з води з'явилася лише одна гірська вершина — потворна, увінчана монолітом, де був похований великий Ктулгу. (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, А. Яремчука, с. 23)*

(140) *Я припускаю, що з води з'явилася лише одна вершина гори, жахлива монолітна цитадель, де був похований великий Ктулху. (Лавкрафт Г. Ф. *Таємнича знахідка на морі*, переклад Deeperle)*

У цьому прикладі можна побачити, що в англійській вживається – «*unlettered*», значення якого описує людину або нездатну читати [65], проте автоматизований перекладач дає інше значення – «*неосвічений*», що лише

узагальнює зміст слова, а не передає важливої конкретики. Доцільнішим є саме переклад – який не знав грамоти, так як він конкретний і точний.

(141) Now an unlettered seaman felt the same thing whilst gazing at the terrible reality. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 25)

(142) Те ж саме відчував і моряк, який не знав грамоти, дивлячись на жахливу реальність. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, А. Яремчука, с. 23)

(143) Тепер цей неосвічений моряк відчував те ж саме, витріщаючись на жахливу реальність. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deerle)

У цьому реченні слід зазначити, що комп'ютер невірно розуміє контекст, а відтак не може вірно передати послідовність і сенс вкладений автором твору. Якщо під час перекладу Яремчука ми бачимо пов'язаний логічно текст і розуміємо оповідь, прислівники «тоді» та «коли» – ніщо інше, як грубі помилки, які не дають змоги побачити суть оповіді в даному текстовому повідомленні.

(147) Johansen's voyage had begun just as he told it to the vice-admiralty. (Lovecraft H. P. *Mystery Derelict Found at Sea*, p. 25)

(148) Подорож Йогансена починалася саме так, як він розповідав у віце-адміралтействі. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, А. Яремчука, с. 22)

(149) Подорож Йохансена розпочалася саме тоді, коли він повідомив про це віце-адміралтейство. (Лавкрафт Г. Ф. Таємнича знахідка на морі, переклад Deerle)

При роботі з автоматизованим перекладачем ми можемо зіткнутися з декількома проблемами. Перша з них – це спотворення емоційного забарвлення тексту, оскільки програма найчастіше не здатна побачити і відповідно передати відповідний емоційний тон, який є однією з найважливіших складових у художньому творі. Також неправильно використовується тлумачення слів, програма не завжди враховує

багатозначність слів або словосполучень, що призводить до грубих помилок у перекладі, особливо якщо врахувати, наскільки вони критичні, виходячи з контексту. Крім них, зустрічаються наступні помилки: втрата авторського стилю, невміння використовувати перекладацькі прийоми, а саме: генералізацію, конкретизацію, модуляцію або перестановку, а також додавання і вилучення, крім того є важливим й труднощі в роботі зі складними синтаксичними конструкціями. Однак незаперечним фактом є те, що більшість конструкцій, перекладених автоматизованим перекладачем, залишаються правильними, і, відповідно, використання програми в перекладі може прискорити роботу перекладача-людини.

РОЗДІЛ 3

3.1 Методичні підходи до навчання перекладу з використанням технологій

Експерименти із системами перекладу часто виявляють помилки, пов'язані з оцінкою запропонованих машиною відповідностей. Це може виражатися в непримітних помилках [52; 53], роботі з неточними збігами замість повного перекладу [54] або зайвій залежності від бази даних без звернення до зовнішніх джерел [55].

Шеффнер підкреслює, що перекладацька компетенція – це складне поняття, що включає усвідомлення та рефлексію всіх чинників, які впливають на створення тексту перекладу, що виконує свою функцію для цільової аудиторії [56, с. 146]. Вона вимагає не лише знань мовних систем, а й культурних, тематичних і комунікативних навичок, а також навичок пошуку інформації.

Навички довіри та критичної оцінки даних можна розглядати як специфічне управління ризиками, що більше ґрунтується на міжособистісному досвіді, ніж на технічній компетенції [57]. Наприклад, Тейшейра виявив, що перекладачі, які знають походження даних, витрачають менше часу на їхню перевірку [58]. Ключові навички включають уміння перевіряти дані відповідно до інструкцій: якщо потрібно слідувати базі даних, потрібно суворо її дотримуватися, а в разі потреби використовувати зовнішні джерела.

Багато досліджень підкреслюють, що помилки в перекладі можуть бути пов'язані не тільки з використанням баз даних, а й із сегментацією тексту, властивою певним інструментам.

1. Драгстед зазначає, що сегментація за реченнями відрізняється від природної сегментації людини, що призводить до специфічних помилок [59].
2. Вільянуева згадує помилки пунктуації та недостатню зв'язність тексту [60].

Сегментація баз перекладів може, з одного боку, посилювати увагу до окремих мікропроблем тексту, але, з іншого, створювати «салат із речень», якщо текст перекладений різними перекладачами [61]. Проблеми, як правило, можна розв'язати за рахунок постредагування, включно з такими навичками:

1. Уміння виявляти та виправляти надфразові помилки, пов'язані з пунктуацією та зв'язністю.
2. Проведення стилістичної правки на етапі постредагування.
3. Редагування в команді з урахуванням необхідного рівня якості.

Наголошується на необхідності зосередитися на процесі редагування як самостійного (self-revision), так і стороннього (review). Це особливо важливо в умовах швидкої зміни технологій, де знання, як знаходити інформацію, стає важливішим, ніж запам'ятовування фактів.

Незважаючи на зміни в педагогіці перекладу, підвищена увага до пунктуації, зв'язних елементів тексту та точності мови залишається актуальною. Цільова мова вимагає особливої точності, тоді як аспекти культурних відмінностей та орієнтації на читача стають менш значущими.

На практиці викладання здійснюється в умовах мінливих технологій. Наприклад, О'Брайан (62) пропонує включати до курсів з МТ наступні теми: як історія машинного перекладу програмування та управління термінологією.

Системи ТМ/МТ мають бути інтегровані в загальний навчальний процес. Для цього слід:

1. Надати студентам доступ до технологій на їхніх пристроях.
2. Створити умови для використання власних ноутбуків онлайн під час занять.
3. Використовувати безкоштовні або недорогі технології.

Викладачі можуть бути не знайомі з ТМ/МТ або вважати їх такими, що відволікають від навчання традиційних навичок. Однак використання технологій не повинно заважати базовим заняттям, де навички перекладу освоюються за допомогою класичних методів (папір, дошка).

На певному етапі студенти мають бути заохочені використовувати технології якомога частіше, щоб сформувати навички роботи з ними. Це дасть змогу інтегрувати сучасні підходи в традиційне навчання.

Багато викладачів не володіють достатніми знаннями про ТМ/МТ або вважають, що технології відволікають від вивчення традиційних навичок перекладу. Однак поки ринок та інструменти не готові повністю замінити людський переклад, навчання базових навичок залишається важливим, включно з використанням ручних методів (папір, дошка, усна робота).

Для успішного впровадження технологій необхідно:

1. Забезпечити студентів доступом до технологій на їхніх комп'ютерах.
2. Організувати заняття, де вони зможуть працювати онлайн із власними пристроями.
3. Використовувати доступні або безкоштовні програми, виключаючи дорогі комерційні варіанти.

Ці кроки допоможуть студентам опанувати навички роботи з ТМ/МТ у реальних умовах і підготуватися до майбутньої професійної діяльності.

Потенційні недоліки використання САТ-программ полягають у послабленні мовних навичок. Надмірна залежність від машинного перекладу й автоматичних інструментів може знизити лінгвістичну компетенцію перекладачів. Постійне використання машинних рішень призводить до того, що навички аналізу та творчого підходу до перекладу втрачають свою актуальність. Також використання технологій у перекладах, особливо в делікатних і культурно значущих контекстах, може викликати питання етичного характеру. Деякі тексти вимагають винятково людського підходу, де автоматизація не може замінити емоційну та культурну чутливість. Крім того, постійне використання САТ-інструментів може зменшити участь перекладача в процесі роботи над текстом, знижуючи увагу до деталей і загальну мотивацію. Це ставить під сумнів якість перекладу та ступінь відповідальності фахівців.

3.2 Комплекс вправ для використання машинного перекладу та інтернет-словників при роботі з художніми текстами

Опанування теоретичних засад і практичних навичок роботи з художнім текстом розвиває мовну компетенцію, креативне мислення та впевненість у прийнятті перекладацьких рішень. Однак для формування цих навичок недостатньо лише теоретичних знань – необхідна цілеспрямована методична робота, що включає використання сучасних інструментів, таких як машинний переклад (наприклад, Google Translate, DeepL) та інтернет-словників.

Сучасні технології, DeepL та інші системи машинного перекладу, стали невід'ємною частиною навчального процесу. Однак їхня ефективність значно зростає, якщо комбінувати автоматичний переклад із професійними знаннями та вміннями перекладача. Правильне застосування цих інструментів може суттєво покращити навички перекладу в студентів, а також розвинути їхнє критичне мислення.

Мета запропонованого комплексу вправ – навчити студентів використовувати машинний переклад та інтернет-словники для аналізу й перекладу художніх текстів, мінімізуючи помилки, характерні для автоматичних систем, і розробляти креативні рішення для передачі авторського стилю.

Вправа 1. Аналіз машинного перекладу.

1. Викладач пропонує студентам невеликий фрагмент художнього тексту англійською мовою.
2. Студенти виконують його переклад за допомогою машинного перекладу (Google Translate або DeepL).
3. Потім вони аналізують результат, порівнюючи автоматичний переклад з оригіналом.
4. Необхідно виявити основні помилки: стилістичні, синтаксичні, смислові.
5. На заключному етапі студенти вручну редагують текст, приводячи переклад у відповідність до норм цільової мови.

Приклад тексту:

"She was trying to run the brewery as best she could, but she didn't really have the know-how to do a good job of it..." (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 106)

Автоматичний переклад:

«Вона намагалася керувати пивоварнею, як могла, але насправді не мала достатнього знання, щоб добре це робити...» (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Google)

Виправлений переклад:

«Вона як могла старалася керувати броварнею, але насправді не мала знань, потрібних для того, щоб добре це робити... 94» (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 94)

Вправа 2. Порівняльний аналіз словникових значень.

1. Надати студентам кілька складних для перекладу слів або фраз із художнього тексту.

2 Використовуючи різні онлайн-словникові ресурси (Merriam-Webster, Cambridge Dictionary та ін.), студенти добирають найвідповідніші варіанти перекладу.

3. Після цього обговорюється, яке значення краще передає контекст оригінального тексту.

Приклад слова: "*discouraging atmosphere*" [69]

а) Значення з Google Translate: «*депресивна атмосфера*».

б) Альтернативний переклад на основі аналізу: «*гнітюча атмосфера*».

Вправа 3. Переклад із використанням зворотного машинного перекладу.

1. Студенти перекладають фрагмент тексту українською мовою вручну.

2. Потім вводять свій переклад у систему машинного перекладу, щоб отримати зворотний переклад англійською.

3. Порівнюють результат з оригінальним текстом і аналізують, наскільки їхній переклад зберігає первісний зміст і стиль.

Приклад тексту:

"*If it gets hot enough, bassal burns with an intense, white-hot flame.*" (Rothfuss P. *The Name of the Wind*, p. 488)

Переклад:

«*Достатньо розігрівшись, басал спалахує насиченим, дуже жарким полум'ям*». (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 388)

Зворотній переклад:

"*When the bass is sufficiently warmed up, it bursts into a rich, very hot flame.*" (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад Deerle)

Вправа 4. Редагування автоматичного перекладу з урахуванням стилю.

1. Викладач надає машинний переклад тексту.
2. Студенти вносять зміни, щоб текст відповідав стилістичним і культурним особливостям цільової мови.

Приклад машинного перекладу:

"He looked impressive in his dark master's robes, and it was bare seconds before the whispering, shuffling theater of students hushed to silence." (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 232)

*«Він виглядав вражаюче у своїй темній магістерській мантії, і минули лічені секунди, перш ніж шепіт, перетасування театру студентів затих.»
Deerle*

Редагований переклад:

«Завдяки темній мантії майстра він справляв сильне враження, і всього за кілька секунд шепіт і вовтузня студентів у театрі затихли.» (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 203)

Вправа 5. Переклад складних метафор і образів.

1. Викладач добирає фрагменти з яскравими метафорами чи образами.
2. Студенти спочатку перекладають їх вручну, потім використовують онлайн-ресурси для перевірки інтерпретацій.
3. Обговорюють, які перекладацькі стратегії найкраще передають авторський задум.

Приклад тексту:

"Her long hair was so fine that it trailed her, floating in the air like a cloud." (Rothfuss P. The Name of the Wind, p. 331)

Переклад:

«Її довге волосся було таким тонким, що тягнулося за нею, пливучи в повітрі, наче хмаринка». (Ротфусс П. Ім'я вітру, переклад М. Пухлій, с. 287)

Вправа 6. Створення власного словника перекладу.

1. Кожен студент складає міні-глосарій слів і виразів, що зустрічаються в тексті, який вивчається.
2. Для кожного терміна вказується значення, знайдене в словниках, і пояснюється, чому було обрано саме цей варіант.
3. Студенти діляться своїми результатами з групою, формуючи загальний перекладацький ресурс.

Використання машинного перекладу та інтернет-словників у процесі навчання дає змогу студентам не лише розвинути перекладацькі навички, а й навчитися критично оцінювати результати автоматичних систем. Це допомагає формувати творчий підхід до роботи з текстами та краще розуміти специфіку художнього перекладу.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання магістерської роботи були успішно досягнуті поставлені цілі та завдання, що дало змогу глибше зрозуміти особливості перекладу фантазійних текстів. Проведене дослідження дозволило виявити основні аспекти застосування сучасних технологій у перекладацькій практиці, а також їх вплив на якість та ефективність перекладу художніх текстів. Ми розглянули теоретико-методологічні засади перекладу, проаналізували конкретні приклади застосування технологій, а також запропонували рекомендації щодо підготовки майбутніх фахівців.

За результатами роботи були виконані наступні завдання:

1. Досліджено основні етапи сучасного перекладацького процесу та визначено роль технологій на кожному з них. З'ясовано, що сучасний перекладацький процес включає етапи аналізу тексту, підготовки проекту перекладу, редагування та остаточної перевірки. На кожному з цих етапів важливу роль відіграють технології: від автоматичного аналізу тексту та створення словників до використання програм для автоматизованого

перекладу та засобів коректури. Інноваційні технології допомагають підвищити швидкість і точність перекладу.

2. Вивчено вплив інноваційних технологій на якість перекладу, зокрема, на передачу художнього стилю та емоційного забарвлення тексту. Дослідження показало, що сучасні технології дозволяють зберегти художній стиль та емоційне наповнення тексту, надають інструменти для аналізу семантики та стилістики. Водночас їхня ефективність залежить від професіоналізму перекладача, який повинен коригувати результати автоматичного перекладу для досягнення художньої виразності та точного відтворення тексту оригіналу.

3. Визначено необхідні компетенції перекладача для успішного застосування інноваційних технологій у роботі. Для роботи з інноваційними технологіями перекладачеві необхідно поєднувати лінгвістичні знання з технічними навичками. Важливо володіти спеціалізованим програмним забезпеченням, вміти коригувати автоматичні переклади та адаптувати їх до потреб художнього тексту. Аналітичні навички для оцінки якості перекладу, виконаного за допомогою технологій, також є критично важливими.

4. Проаналізовано приклади використання технологій у практиці перекладу художніх текстів. На основі аналізу практичних кейсів було виявлено, що використання таких технологій, як машинний переклад, CAT-інструменти та системи аналізу тексту надає значні переваги при перекладі художніх творів. Наприклад, вони полегшують обробку великих обсягів тексту, дозволяють відстежувати єдність термінології та стилю. Однак, незважаючи на їхній потенціал, ключова роль перекладача залишається в редагуванні та адаптації результатів, що підкреслює важливість людського фактора.

Однією з ключових тем дослідження стало використання комп'ютерного перекладу. Під час аналізу творчості Говарда Лавкрафта і Патріка Ротфусса було виявлено, що переклад художніх категорій текстів вимагає особливої уваги до культурних і лексичних особливостей. Хоча автоматизовані системи мають значний потенціал, їх використання супроводжується низкою проблем. Серед

основних помилок, характерних для комп'ютерного перекладу, можна виділити наступні:

1. Спотворення емоційного забарвлення тексту полягає у тому, що машинний переклад часто не може точно передати тональність, настрої або суб'єктивне ставлення автора, що особливо критично при перекладі художніх творів, де емоційна складова відіграє важливу роль.

2. Неправильна інтерпретація контексту, так як системи машинного перекладу працюють на основі алгоритмів, які не завжди здатні врахувати багатозначність слів або словосполучень. Це призводить до помилок у перекладі, особливо якщо слово має кілька значень залежно від контексту.

3. Втрата авторського стил, так як унікальність художнього тексту багато в чому визначається авторським стилем, а автоматизовані системи, обробляючи текст, часто спрощують конструкції, втрачаючи важливі елементи стилю, наприклад, метафори чи гра слів.

4. Помилки при перекладі складних синтаксичних конструкцій, тому як алгоритми програмного забезпечення для перекладу іноді не справляються з граматичними особливостями оригінального тексту, що призводить до створення неприродних або безглузких фраз.

5. Труднощі перекладу ідіоматичних виразів полягають у тому, що комп'ютерні програми схильні перекладати ідіоми дослівно, що робить отриманий текст непридатним для використання в мові перекладу.

Незважаючи на недоліки, автоматизований переклад є важливим інструментом, який може значно полегшити роботу перекладача. Головною перевагою таких технологій є швидкість обробки тексту. Машинний переклад здатний створювати чорновий варіант, який перекладач згодом редагує, адаптуючи його до культурних і мовних особливостей. Це особливо корисно при роботі з великими обсягами текстів, коли часові рамки обмежені.

Ще одним важливим аспектом дослідження було використання онлайн-словників та довідкових ресурсів. У сучасному перекладацькому процесі подібні інструменти є незамінними. Вони дозволяють швидко знайти значення

слів, уточнити граматичні чи синтаксичні конструкції, проаналізувати приклади вживання слів у контексті. Однак робота з такими джерелами вимагає від перекладача навичок критичного мислення. Перекладач повинен вміти оцінити достовірність джерела, проаналізувати запропоновані варіанти перекладу і вибрати найбільш відповідний з точки зору контексту і стилю.

Інноваційні технології, CAT-інструменти, відіграють значну роль у сучасній перекладацькій практиці. Однак навіть найсучасніші технології не можуть замінити творчий підхід перекладача, який необхідний для передачі унікальності художнього тексту.

Особливу увагу під час дослідження було приділено підготовці майбутніх перекладачів. В умовах стрімкого технологічного розвитку фахівцям важливо не лише оволодіти мовними компетенціями, а й освоїти інструменти, які дозволяють їм ефективно працювати. Розробка навчальних програм, що включають курси з роботи з сучасними технологіями перекладу, може значно підвищити конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів для вирішення актуальних проблем у галузі перекладу. Отримані дані можуть бути корисними при розробці методичних рекомендацій для викладачів і студентів, а також для створення спеціалізованих курсів, спрямованих на вивчення роботи з автоматизованими системами перекладу.

Машинний переклад, хоча і досяг значних успіхів завдяки розвитку нейронних мереж, все ще стикається з низкою обмежень. Проблеми з граматиною, некоректне використання термінології, нездатність інтерпретувати складні мовні структури та культурні коди – це лише деякі з викликів, з якими стикаються системи машинного перекладу. Важливо зазначити, що системи автоматизованого перекладу рідко забезпечують високий рівень якості тексту без додаткового постредагування.

Водночас важливим елементом роботи з результатами машинного перекладу стає постредагування. Залежно від поставлених завдань воно може бути «легким» (поверхневим), коли необхідно лише забезпечити загальну

зрозумілість тексту, або «глибоким», спрямованим на досягнення повної стилістичної та лексичної відповідності нормам мови перекладу. Цей процес вимагає значних зусиль з боку перекладача або редактора, що підкреслює важливість людського фактора навіть при активному використанні автоматизованих інструментів.

Якість перекладу залишається основним критерієм оцінки ефективності систем автоматизації перекладу. Вона залежить від багатьох чинників, зокрема від мети перекладу, особливостей вихідного тексту, ступеня втручання людини на етапах редагування та постредагування. Таким чином, поєднання автоматизації та людського інтелекту видається найоптимальнішою стратегією.

Одним із перспективних напрямків є використання технологій нейронного перекладу для обробки складних текстів. Дослідження показують, що подібні підходи підвищують продуктивність праці перекладачів, дозволяючи значно збільшити обсяг опрацьованих матеріалів. Однак досягнення прийнятної якості тексту вимагає високої кваліфікації фахівців, які повинні не тільки знати мову, а й вміти працювати з сучасними засобами автоматизації.

Таким чином, магістерська робота підтверджує, що інтеграція сучасних технологій у перекладацький процес є неминучою. Незважаючи на наявні недоліки, комп'ютерний переклад та інтернет-ресурси є важливими інструментами, які можуть не тільки прискорити роботу перекладача, але й підвищити її якість за умови правильного використання. Ключову роль у цьому процесі відіграє професіоналізм перекладача, його вміння критично оцінювати отримані результати та застосовувати творчий підхід. Попри високий рівень розвитку технологій, питання заміни людини на етапі перекладу залишається дискусійним. Переклад – це не просто технічний процес, а й складне когнітивне явище, що вимагає розуміння сенсу, контексту та культурних особливостей тексту. З іншого боку, автоматизація допомагає спростити рутинні завдання: обробка великих документів, пошук термінів і управління великими проектами. Це звільняє час для більш творчої та аналітичної роботи

перекладача. Таким чином, ідеальна модель перекладу – це синтез можливостей сучасних технологій і людської творчості. Таким чином, це дослідження не тільки підкреслює важливість інтеграції технологій у процес перекладу, а й демонструє необхідність збереження людського фактора, який залишається ключовим для досягнення високої якості перекладу.

Я, Зацаринний Максим Вадимович, своїм підписом засвідчую, що моя (магістерська робота «*Інноваційні технології в перекладі художніх англомовних текстів*») виконана з додержанням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я додержувався принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

Підпис

SUMMARY

This master's thesis is devoted to the analysis of peculiarities of modern technologies application in the process of translation of English-language fiction texts on the example of Patrick Rothfuss's 'The Name of the Wind' and Howard Lovecraft's 'Cthulhu's Poklik'. The relevance of the research is conditioned by the increasing role of technologies in translation practice and the necessity of their critical comprehension to improve the quality of translation.

The aim of the paper is to study the impact of innovative technologies such as machine translation (Google Translator, DeepL Translator), online dictionaries and reference resources on the process of translating fiction. The main objectives include analysing the theoretical foundations of translation, evaluating the effectiveness of using technology at different stages, and developing methodological recommendations for the training of future translators.

The materials of the study were original texts and their translations: *The Name of the Wind* by P. Rothfuss and *The Call of Cthulhu and Other Weird Stories* by G. Lovecraft, as well as their translations into Ukrainian. The main research methods include content analysis, comparison and observation.

The results show that modern technology can greatly facilitate the translation process by speeding up text processing and providing wide access to lexical and grammatical data. However, the study also revealed a number of shortcomings of machine translation, including difficulties in conveying emotional colouring, stylistic features and language system specificity. This emphasises the need for human involvement in the process of text editing and adaptation.

The practical significance of the work lies in the development of a set of exercises aimed at training future specialists in the effective use of technology in translation practice. The study also presents recommendations for the optimal use of automated tools in combination with the translator's creative approach.

The study confirmed the importance of integrating technology into the translation process while maintaining the translator's key role as an interpreter of the meaning and cultural context of the text.

An artistic text is a complex and multifaceted phenomenon that combines communicative, meaningful and aesthetic aspects. Its main task is to convey the essence of the work through language, using a variety of stylistic and expressive means. The peculiarity of a fiction text is its saturation of information with a small volume of space, which requires a certain level of training, knowledge and psycho-emotional state from the reader. National-cultural and temporal peculiarities embedded in the text create additional difficulties, especially in translation, as the translator needs to take into account not only formal but also cultural aspects of text perception.

The composition of a fiction text is its internal structure that ensures the integrity and completeness of the work. It includes architectonics (external structure), system of images, change of points of view, details, as well as plot elements. Composition is determined by the author's intention and genre features of the text. When analysing the composition, it is important to take into account the dynamism of the content, which manifests itself in changes in language forms, speech types and structural features of the text. In the process of translation, preserving the compositional structure becomes one of the main tasks, as it is it that creates a unique artistic image of the work.

Translation of a fiction text is a complex and multilayered process that requires from the translator not only language skills, but also a deep understanding of the author's intent, style and emotional content of the text. Translators are faced with the task of preserving the unique structure of the text, its emotional response and image system. As V. Koptilov noted, artistic translation is not just a transformation of words from one language into another, but 'a reflection of the author's thoughts and feelings through another language'. This means that the translator must take into account not

only semantic accuracy, but also stylistic, cultural and aesthetic features of the original.

Artistic language is characterised by high aesthetic significance and the ability to emotionally affect the reader. To achieve expressiveness and effect, authors use various linguistic means: phonetic, lexical, grammatical, syntactic. Lexical and morphological expressiveness, stylistic devices such as ellipsis, inversion, parallelism, as well as the use of various phraseological units play a key role in creating a unique atmosphere of the text. The multiple meanings of linguistic signs, characteristic of a fiction text, also complicate the translator's task, as they require in-depth analysis of the context and accurate choice of equivalents.

Cultural aspects are an integral part of a fiction text and its translation. Each language reflects unique cultural characteristics that are important to take into account when working with a text. Newmark identifies five categories of cultural elements to be considered: ecology, material culture, social culture, organisational forms and customs, and gestures and habits. These aspects determine not only the lexical but also the emotional perception of the text by the target audience. The translator has to find a balance between domestication (adapting the text to the target language culture) and foreignisation (preserving the cultural specificity of the original) so that the text remains accessible and interesting for the reader.

Translation is an important process for transferring information between different languages, especially in the context of globalisation and knowledge integration. From the advent of computer-assisted translation until today, significant progress has been made through the development of technologies such as automated translation systems, translation memory (TM) systems, terminology databases, editing and translation project management software, and neural machine translation. All these tools make the work of translators easier and the process more efficient. However, despite the tremendous advances in machine translation, it still faces certain challenges such as translation accuracy, context preservation, stylistics and cultural aspects.

The automated translation system was originally designed to completely replace humans in the translation process. However, over time, a new concept has emerged involving human-machine co-operation, which allows the speed of automated systems to be combined with human cognitive abilities. Technologies that are actively used to automate translation, particularly CAT (Computer-Assisted Translation) systems, include translation memories and terminology databases. A translation memory system allows previously translated text fragments to be stored for future use, which significantly increases the translator's efficiency.

Machine translation has gone through several stages of development, from simple systems to more sophisticated models such as statistical and neural machine translation. Hutchins and Sommers (1992) identify four main types of automated translation: fully automated translation, human-assisted machine translation, human-assisted machine translation, and human-assisted translation. This provides a better understanding of the different levels of human-machine interaction in the translation process.

Machine translation has numerous advantages, particularly in the speed of text processing, which saves time when dealing with large amounts of information. However, there are certain challenges along the way, related to accuracy and context. Machines cannot always recognise context correctly, nor do they have the ability to deeply understand the ambiguity of words and phrases, which often leads to translation errors, especially when dealing with complex or specialised terms. For example, machine translation can be successful for technical texts where standardised expressions and terms are often used, but it can be problematic for literary or artistic texts.

To improve the quality of machine translation, it is important to use two stages of editing: pre-editing and post-editing. Pre-editing allows to correct obvious errors or unclear phrases in the source text, while post-editing aims at correcting the translation results, including taking into account the stylistic peculiarities of the language.

Analysing the works of H. P. Lovecraft and Patrick Rothfuss, in particular the collection *Cthulhu's Poklik and Other Opovidannya* and the novel *The Name of the Wind*, it is worth paying attention to the specific problems that arise when translating using live translators and automated translation systems. Both works contain complex linguistic structures, neologisms and culturally specific elements, which makes them particularly interesting for analysing the effectiveness of different translation methods. In such texts, preserving the author's style, conveying atmosphere and avoiding loss in translation of specific terms and context are important.

Living translators use a variety of translation transformations to preserve the meaning and tone of the original. These include grammatical changes such as rearranging, adding or deleting sentence elements to adapt the text to the grammatical and lexical norms of the target language. In addition, lexical transformations, such as concretisation or generalisation of meaning, are often used to represent meaning more accurately. In the case of author's neologisms or terms that have no direct analogue in the target language, the translator can create new lexical units, preserving the original style and atmosphere of the work.

Maria Pukhlii, the translator of *The Name of the Wind*, demonstrated a high level of skill in conveying Patrick Rothfuss' authorial style. She successfully adapted neologisms and unique expressions, using affixation and semantic expansion to create new words, which allows Ukrainian readers to delve deeper into the atmosphere of the work. One example is the use of archaisms such as 'shinquas' and 'shinkar', which enhances the atmosphere of the medieval fantasy world.

At the same time, automated translators, despite their speed, are often unable to accurately capture culturally specific elements and stylistic features of the text. When translating neologisms and occasionisms (newly created words that have an individual character and are used in a specific context), computer systems often make mistakes due to insufficient understanding of the context or difficulties in identifying the corresponding words in the target language.

Thus, while automated translators can be useful for the rapid translation of technical or standard texts, they cannot fully replace the human factor in translating works of fiction. Literary translation requires a deep understanding of context, cultural nuances and author's style, which is a significant challenge for machine translation. Therefore, it is important to combine automated translation systems with human editing to maintain high quality and accuracy.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куликова, Л. А. та Тарасенко, Т. В. (2020) Художній твір як мовний феномен. Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку: матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.. СС. 26-32.
2. Сидоренко І. А. / Архітектоніка та композиція художнього твору як елементи авторського ідіостилію // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки. – 2019. – № 1. – СС. 19–26.
3. Войтенко К. І. Функціональний стиль художнього мовлення [Електронний ресурс] / К. І. Войтенко // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 26. – СС. 53-56.
4. Новікова Т. В. / Художні засоби оформлення перекладного тексту // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2014. – Вип. 11(1). – СС. 143-145.
5. Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія: в 2 т. / Ю.І. Ковалів. К.: Видавничий центр «Академія», 2007. – Т. 2. – 2007. с. 624.
6. Галич О.А., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. Науковий редактор: Олександр Галич. Київ: Либідь, 2001. с. 486.
8. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. — Харків: Фоліо, 2006. — 623 с. — (Б-ка держ. мови). — ISBN 966-03-3173-8 — С. 501.
9. Коптілов В. В. Першотвір і переклад: роздуми і спостереження. Київ : Дніпро, 1972. с. 215.
10. Козубай В. І. Взаємозв'язок між мовною абстракцією і семантичним перетворенням фразеологічної одиниці // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – № 32. – СС. 151–153

11. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. Зорівчак. – Львів : Вища школа, 1983. – 175 с.
13. Гончаренко Л.О. Сутність поняття "переклад" в міждисциплінарному та перекладознавчому аспектах. Херсон, 2017. СС. 196-201.
14. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця, Нова книга, 2004. 576 с.
15. Єфімов Л.П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз / О.А. Ясінецька, Л.П. Єфімов. Вінниця: НОВА КНИГА, 2014. 240 с.
16. Шишко А. В., Луканська Г. А., Граматичні трансформації в художньому перекладі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019 № 43 том 4. СС. 126-128
17. Дячук Н. В., Рушиць В. С. (2020) Лексичні трансформації у художньому перекладі. Impact of modernity on science and practice. Abstracts of XVIII International Scientific and Practical Conference. pp. 407-409.
- 18 Larson, M. (1998). Meaning-based translation: A Guide to cross equivalents. Lanham:University Press of America. pp. 163-166.
- 19 Riffaterre 1992: Literary Translation: Recent Theoretical Developments. pp. 204-215.
- 20 Belhaag, A.E. (1997). Papers on Translation Theory and Practice. Al-Lisan Al-Arabi, 43, pp. 3-32.
- 21 Bassnett, S., (1991), Translation Studies, Routledge, London. p. 292.
- 22 Newmark, P., (1988), A Textbook on Translation, Prentice Hall, New York. p. 292.
- 23 Nida, E., (1964), "Principles of Correspondence", In: Venuti, L. (ed.), The Translation Studies Reader, Routledge, London. pp. 123-142.
- 24 Baker, M. (1992), In other words. A coursebook on translation. London: Routledge. p. 365.
- 25 Vermeer, H. (1989), Skopos and Commission in Translational Activity. In: L. Venuti. The Translation Studies, Reader. London: Routledge. p. 511.
- 26 Brooks N., (1968), Culture in the classroom. In JM Valdes (ed) Culture bound: bridging the cultural gap in language teaching. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 120-125.
- 27 Ward Hunt, G. (1954), Cultural Anthropology and Linguistics. In: D. Hymes (Ed.), Language in Culture and Society. New York: Harper & Row. p. 301.
- 28 Venuti, L., (1995), The Translator's Invisibility: A History of Translation, Routledge, London and New York. p. 345.

- 29 Pym A. Asymmetries in the teaching of translation technology. *Translation Technology and its Teaching* (with much mention of localization). – Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgili, 2006. – pp. 113–124.
- 30 Quah C.K. *Translation and Technology*. – Hampshire/New York: Palgrave, Macmillan, 2006. p. 221.
- 31 Doherty S., Moorkens J. Investigating the experience of translation technology labs: Pedagogical implications // *The Journal of Specialised Translation*. – 2013. – No. 19. – pp. 122–136.
- 32 Bowker L. Computer-aided translation // Yves Gambier, Luc van Doorslaer (eds.). *Handbook of Translation Studies*. Vol. 1. – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 2010 – pp. 60–65.
- 33 Zerfaß A. Comparing basic features of TM Tools // *Multilingual Computing & Technology*. – 2002. – No. 13 (7). – pp. 11–14.
- 34 Juan C. Sager. *Language Engineering and Translation: Consequences of Automation* Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, 1994. P. 345
- 36 Hutchins, J. & Somers, H. (1992). *An Introduction to Machine Translation*. London, England, San Diego, CA: Academic Press. p. 392.
- 37 Computer translation: the status today. – Access mode: <http://www.fxm.ch/En/Langues-Traduction/TraductionOrdinateur.en.htm>
- 38 What is a computer-assisted translation tool? – Access mode: http://www.pangeanic.com/knowledge_center/computer-assisted-translation-tool-cat/#
- 39 Newton, John *Computers in translation: a practical appraisal*. London: Routledge, Taylor and Francis e-library, 2002. – 256p.
- 40 Slocum, "The LRC Machine Translation System," in J. Slocum (ed.), *Machine Translation Systems*. Cambridge University Press, 1988, p 5.
- 41 Pym A. Translation skill-sets in a machine-translation age // *Meta*. – 2013. – 58 (3). – pp. 487–503.
- 42 Samson R. *Computer Assisted Translation // Training for the New Millenium: Pedagogies for Translation and Interpreting / Ed. by M. Tennenet*. – Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2005. – pp. 101–122.
- 43 Toral A., Oliver A., Ribas-Bellestín P. Machine translation of novels in the age of transformer // *Maschinelle Übersetzung für Übersetzungsprofis / ed. by J. Porsiel*. Berlin: BDÜ Fachverlag, 2020. pp. 276–296.
- 44 Toral A., Castilho S., Hu K., Way A. Attaining the Unattainable? Reassessing claims of human parity in neural machine translation. 2018. [Online]. pp. 113-123.

45 Gellerstam M. Translationese in Swedish novels translated from English // *Translation Studies in Scandinavia* / ed. by L. Wollin, H. Lindquist. Lund: CWK Gleerup Publ., 1986. P. 88–95.

46 Baker M. Corpus-based translation studies: The challenges that lie ahead // *Terminology, LSP and Translation: Studies in language engineering, in honour of Juan C. Sager* / ed. by H. Somers. Amsterdam: John Benjamins Publ., 1996. pp. 175–186.

47 Baker M. Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications // *Text and Technology: In honour of John Sinclair* / ed. by G. Francis, E. Tognini-Bonelli. Amsterdam: John Benjamins Publ., 1993. p. 353

48 Daems J., De Clercq O., Macken L. Translationese and post-editeese: How comparable is comparable quality? // *Linguistica Antvepiensia New Series: Themes in Translation Studies*. 2017. Vol. 16. pp. 89–103.

49 Translation quality assessment. From principles to practice / ed. by J. Moorkens, Sh. Castilho, F Gaspari, S. Doherty. Cham: Springer Publ., 2019. 287 p.

50 Volansky V., Ordan N., Wintner Sh. On the features of translationese. // *Digital Scholarship in the Humanities*. 2013. Vol. 30. No. 1. pp. 98–118.

51 Mateo R. M. A deeper look into metrics for translation quality assessment (TQA): A case study // *Miscelánea: A Journal of English and American Studies*, 2014. Vol. 49. PP. 73–94.

52. Bowker, Lynne (2005): Productivity vs. Quality? A pilot study on the impact of translation memory systems. *Localisation Focus*. 4(1): pp. 13-20.

53. Ribas. C (2007): Translation Memories as vehicles for error propagation. A pilot study. Minor Dissertation, unpublished. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. pp. 41-43.

54. Guerberof, Ana (2009): Productivity and Quality in the Post-editing of Outputs from Translation Memories and Machine Translation. *Localisation Focus* 7(1): pp. 11-21.

55. Tânia Liparini, Alves, Fabio, and Campos, (2009): Translation Technology in Time: Investigating the Impact of Translation Memory Systems and Time Pressure on Types of Internal and External Support. In: Susanne Göpferich, Arnt Lykke Jakobsen and Inger M. Mees, eds. *Behind the Mind. Methods, Models and Results in Translation Process Research*. Copenhagen: Samfundslitteratur, pp. 191-218.

56. Schäffner and B. Adab, (eds.), *Developing Translation Competence*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. pp. 131-141.

57. Pym A. (2012): Democratizing translation technologies. The role of humanistic research. In: Valeria Cannavina and Anna Fellet, eds. *Language and Translation Automation Conference Proceedings*. (Language and Translation Automation Conference, Rome, 5-6 April 2011) *The Big Wave*. 0: pp. 11-27.

58. Teixeira C. (2011): Knowledge of provenance and its effects on translation performance in an integrated TM/MT environment. In: Bernadette Sharp, Michael Zock, Michael Carl and Arnt Lykke Jakobsen, eds. Proceedings of the 8th International NLPCS Workshop. (Human-Machine Interaction in Translation, Copenhagen, 20-21 August 2011) Copenhagen: Samfundslitteratur, pp. 107-118.

59. Dragsted B. (2004): Segmentation in Translation and Translation Memory Systems: An empirical investigation of cognitive segmentation and effects of integrating a TM system into the translation process. København: Samfundslitteratur. p. 455.

60. Vilanova S. (2007): The impact of translation memories on the target text: interferences and shifts. Minor Dissertation, unpublished. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira i Virgili. pp. 23-24.

61. Bédard C. (2000): Translation memory seeks sentence-oriented translator. Traduire. 186: pp. 12-20.

62. O'Brien S. (2002): Teaching Post-editing, a proposal for course content. In: Proceedings of the 6th International Workshop of the European Association for Machine Translation. (Teaching Machine Translation, Manchester, pp. 14-15.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

63. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. / Єрмоленко С., Биби́к С., Тодор О. – Київ, Либідь, 2001, с. 221.

64. Cambridge Dictionary посилання: <https://dictionary.cambridge.org/>

65. Merriam-Webster посилання: <https://www.merriam-webster.com/>

66. Collins Dictionary посилання:
<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/>

67. Linguee посилання: <https://www.linguee.com/>

68. WordReference посилання: <https://www.wordreference.com/>

69. Ludwig Guru посилання: <https://ludwig.guru/>

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

70. Ім'я вітру: роман / Патрік Ротфусс; пер. з англ. М. Пухлій. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. — 800 с.

71. Поклик Ктулху: збірка / Г. Ф. Лавкрафт; пер. з англ. А. Яремчука. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 464 с.

72. Rothfuss P. The Name of the Wind: A Novel / Rothfuss P. — New York: DAW Books, 2007. — 662 p.

73. The Call of Cthulhu and Other Weird Stories: A Collection of Novels H. P. Lovecraft: Penguin Random House UK 2002. – 448 p.
74. Deeple translator посилання: <https://www.deepl.com/>
75. Google translator посилання: <https://translate.google.com/>